

**KEHITYKSESSÄÄN VIIVÄSTYNEIDEN TYTTÖJEN
SOSIAALISET VERKOSTOT
ÄITIEN TARKASTELUN KOHTEENA**

Tapaustutkimus

Anja Pekkarinen

Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma
Kevät 1998
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Anja Pekkarinen

Kehityksessään viivästyneiden tyttöjen sosiaaliset verkostot äitien tarkastelun kohteena

Pro gradu -tutkielma

Erityispedagogiikan laitos

Jyväskylän yliopisto

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millainen on kehityksessään viivästyneen tytön sosiaalinen verkosto, ja mitkä tekijät mahdollisesti edesauttavat tai estävät sen kehittymistä ja säilymistä.

Tutkimusaineisto koostuu kolmen hyvin eri tavoin kehityksessään viivästyneen, 5–8-vuotiaan tytön äidin haastattelusta (liite 1) sekä heidän piirtämistään tyttäriensä verkostokartoista (liite 2). Myös päiväkodin henkilöstöä on haastateltu (liite 3) tyttöjen ystävyyssuhteista päiväkodissa. Tutkimusaineiston kokoaminen tapahtui vuonna 1996, huhtikuun ja kesäkuun välisenä aikana.

Tutkimuksen perusteella näyttäisi siltä, että äidit ovat melko hyvin tietoisia tyttäriensä ihmissuhteista, koska ne ovat pääasiassa perheen, suvun ja päivähoidon piirissä. Äideillä näyttäisi myös olevan tärkeä rooli ystävyyssuhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä. Harrastuksia tytöillä ei ollut. Syyksi ilmeni tiedon puute harrastusmahdollisuuksista sekä lapsen väsyminen. Myös päiväkodissa, koulussa ja terapioissa käyntien katsottiin vähentävän harrastusten tarvetta. Tyttöjen tärkeät kontaktit vertaisryhmiin (saman ikäisiin lapsiin) olivat päivähoidossa ja koulussa. Naapurustossa ystävyyssuhteita ei juuri vertaisryhmään ollut. Viranomaisverkoston merkitys sosiaalisen verkoston osana koettiin tärkeäksi. Äitien mielestä se oli sekä tuki että taakka heidän tyttärielleen, ja samoin myös äideille itselleen sekä perheelle. Ammattihenkilöstön osuus merkittävänä ihmissuhteina tytöille ei korostunut. Myös päivähoidon henkilöstön osuus tärkeinä henkilöinä tyttöjen elämässä jäi epäselväksi, koska tytöt eivät usein puhuneet päiväkodin aikuisista kotona. Yhteydenottoa edistäviksi asioiksi ystäviin ja sukuun äidit mainitsivat hyvät välit sukuun, rahan suurten puhelinlaskujen maksuun sekä sen, että olisi enemmän aikaa. Esteiksi yhteydenpidossa koettiin pitkät välimatkat, suuret ikäerot, kolmivuorotyö, ajan puute, erilainen traditio sekä lapsen sairaus ja arka luonne.

Avainsanat: kehityksessään viivästynyt lapsi, sosiaalinen verkosto, verkostokartta, ystävät, naapurit, sukulaiset, yksinäisyys

ESIPUHE

Lasten sosiaalista verkostoa on tutkittu Suomessa liian vähän. Vielä vähemmän sitä on tutkittu niiden lasten kohdalla, joilla on jokin sairaus, vamma tai kehitysviivästymä. Kuitenkin ihmissuhteet ovat meidän elämänlaadullemme ja hyvinvoinnillemme välttämättömyys.

Tämän tutkimuksen tarkoitus on paneutua tapaustutkimuksena kolmen 5–8-vuotiaan, kehityksessään viivästyneen tytön sosiaaliseen verkostoon. Aineisto koostuu tyttöjen äitien haastattelusta ja heidän piirtämistään tyttäriensä verkostokartoista sekä päiväkodin henkilöstön haastattelusta.

Tutkimuksen tekeminen on ollut minulle monivaiheinen, pitkälinen ja mielenkiintoinen, mutta vaativa prosessi erityislastentarhanopettajan työni ohessa. Aivan aluksi haluan kiittää Helsingin yliopiston vt. professori René Gothonia rohkaisevista ja lohduttavista sanoista, joita sain lukea hänen kirjastaan ”Oletko neuvoton. Lohdutuksen sanoja opinnäytteen laatijalle.” Hän ”selvensi” ne realiteetit, joita olin jo kohdannut ja joita mahdollisesti tulisin vielä kohtaamaan tutkimusta viimeistellessäni. Hän kuitenkin antoi ratkaisevan ”potkun” tutkimustyöni jatkolle. Haluan myös kiittää rakasta miestäni Aria, joka on opiskeluvuosieni aikana antanut kaiken tukensa ja osoittanut arvostuksensa opinnoilleni. Samoin kiitän rakkaita poikiani Jarkkoa ja Jounia, jotka ovat suhtautuneet ymmärtävästi ja uteliaastikin äidin alati jatkuviin opintoihin. Erityiskiitokset haluan kuitenkin lausua rakkaille vanhemmilleni Helga ja Yrjö Lindholmille siitä, että he ovat jo lapsuudessa kylväneet minuun tiedonhalun siemenen ja uteliaisuuden elämän eri ilmiöitä kohtaan. He ovat aina kannustaneet opinnoissa, ja heidän merkittävä tukensa on ollut sekä henkistä, käytännöllistä että taloudellista. Edelleen haluan kiittää monivuotista ystävääni ja kollegaani Sanna-Kaisa Raiviota, joka on usean vuoden ajan seurannut opintojeni edistymistä ja antanut monenlaista tukea niiden loppuun saattamiseksi. Lopuksi haluan kiittää vielä niitä äitejä, jotka osallistuivat tutkimukseeni ja tekivät tämän kaiken mahdolliseksi. Lämmin kiitos siitä heille.

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ESIPUHE

1	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT	1
1.1	Tutkimuksen tarkentuminen	2
1.2	Kehityksessään viivästynyt lapsi	3
1.3	Sosiaaliset verkostot ja niiden merkitys	5
1.3.1	Lasten sosiaaliset verkostot ja niiden merkitys	6
1.4	Verkostokartta ja sen analyysi	11
1.5	Tutkimustehtävät	15
2	TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	15
2.1	Tutkimusaineisto ja tutkimustapa	15
2.2	Tiedon keruu	16
2.3	Haastatteluiden ja verkostokarttojen analysointi	18
2.4	Tulosten luotettavuus	20
3	TYTTÖJEN SOSIAALISET VERKOSTOT	21
3.1	Pilvin sosiaalinen verkosto	21
3.2	Merin sosiaalinen verkosto	30
3.3	Tuulin sosiaalinen verkosto	38
3.4	Kokonaiskatsaus tyttöjen sosiaalisen verkoston tilanteesta	43
4	POHDINTA	46
	LÄHTEET	49
	LIITTEET	51

1 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Valitsin tutkimusaiheekseni kehityksessään viivästyneiden lasten sosiaalisen verkoston sekä sen kehittymistä ja säilymistä mahdollisesti edistävien tai estävien tekijöiden tutkimisen. Kiinnostus aihetta kohtaan heräsi vähitellen osallistuttuani vuosina 1993–1994 kaksi vuotta kestävään verkostotyön koulutukseen. Tämä koulutus oli suunnattu sosiaali- ja terveystoimen henkilöstölle sekä heidän yhteistyötahoilleen.

Nyt, kun olen tehnyt jo yli 15 vuotta erityislastentarhanopettajan työtä, olen huomannut, että erityisesti kahden viimeisen vuoden aikana ovat työssäni painottuneet ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö ja perhetyö erilaisten kriisien ravistellessa perheitten tasapainoa. Verkostotyö-koulutuksessa paneuduimme juuri verkostojattelun tarjoamiin mahdollisuuksiin sekä ammattiauttajan voimavarana kriiseissä että työvälineenä, jota käyttäessä tulee kysyä itseltään: keitä muita tässä on mukana?

Erityispäivähoidossa olevat lapset ovat vammastaan tai sairaudestaan riippuen mukana hyvin vaihtelevissa viranomaisverkostoissa. Lapsen ja perheen kannalta on järkevää, että lasta kuntouttavat henkilöt toimivat tavoitteellisesti yhdessä lapsen ja perheen parhaaksi. Verkostotyöllä voidaan varmistaa se, kuka ottaa päävastuun lapsen kuntoutuksen suunnittelusta, toteutuksesta ja seurannasta. Esimerkiksi Saariahon (1993) tutkimuksessa tuli esille kritiikki palvelujärjestelmän toimimattomuudesta ja kyvyttömyydestä vastata kehitysvammaisten lasten perheiden tarpeisiin, ja edelleen todettiin, että palvelut ovat hajallaan. (Saariaho 1993, 72.)

Luonnollisen sosiaalisen verkoston osalta (perhe, suku, ystävät, naapurit) minulle on työssäni ollut avuksi tutustua lapsen sosiaaliseen verkostoon piirtämällä lapsen verkostokartta äidin kanssa. Näin olen päässyt keskustelemaan lapsen, ja myös perheen ihmissuhteista. Tämän avulla olen voinut myös hahmottaa lapsen sosiaalisen elämän todellisuutta ja miettiä yhdessä äidin kanssa keinoja, jos tilanne on näyttänyt jotenkin huonolta lapsen tai perheen kannalta.

Verkostotyötä ovat Suomessa tehneet tunnetuksi Keroputaan sairaalan psykologit Markku Sutela ja Jaakko Seikkula sekä Suomen Mielenterveysseuran ensiapu- ja kriisikeskukset (Naapila 1992, 8).

1.1 Tutkimuksen tarkentuminen

Itse koen lämpimät ja merkitykselliset ihmissuhteet ja niiden muodostaman sosiaalisen verkoston erittäin arvokkaana, persoonallisuutta kehittävänä, tukea antavana sekä tunne-elämää ja elämänlaatua monin tavoin rikastavana.

Gothonin (1990) mukaan ihminen on tottunut pitämään perhe-, omais- ja ystäväsuhteita ns. itsearvoisina ihmissuhteina, jolloin niitä ei vaalita niiden välinearvon tähden. Usein tällaisiin suhteisiin asetetaan suuria toiveita ja odotuksia, kuten välittäminen, kunnioittaminen sekä halua olla tärkeä ja merkityksellinen omana itsenään. Myös itsetunnon kannalta yksi keskeisiä kokemuksia näyttää olevan läheisten ihmisten hyväksyntä ja rakkaus. (Gothoni 1990, 6–7.)

Lukiessani sosiaalista verkostoa käsitteleviä tutkimuksia ja kirjallisuutta huomasin, että useat tutkimukset käsittelevät sosiaalisen verkoston tarjoamaa tukea. Vähän on tutkimusta siitä, millainen sosiaalinen verkosto on ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat. Kuitenkin tuen saaminen edellyttää, että sosiaalinen verkosto (virallinen tai luonnollinen) on olemassa, ja että se on jollain tavoin aktiivinen tai käytettävissä. Seikkulan (1994) mukaan sosiaalista verkostoa tarkastellaan usein virheellisesti sosiaalisen tuen synonyymina. Sosiaalisen tuen käsite viittaa yksilöön kohdistuvaan tukeen, tukea antavaan toimenpiteeseen ihmissuhteissa. Sosiaalinen verkosto taas käsittelee tällaisista ihmissuhteista muodostuvia dynaamisia kokonaisuuksia, jotka ovat vastavuoroisia. Keskeisiä niissä ovat ihmisiä toisiinsa liittävät linkit. Sosiaalinen verkosto on siis laajempi ja kokonaisvaltaisempi käsite kuin sosiaalinen tuki, joka on sosiaalisen verkoston yksi toiminnallinen ominaisuus (Seikkula 1994, 16–21.)

Pohdin myös sitä, kuinka pieni lapsi pystyy hahmottamaan oman sosiaalisen verkostonsa. Tulin siihen johtopäätökseen, että tehtävä on heille vaikea. Siksi päädyin siihen, että äidit saavat toimia lastensa sosiaalisen verkoston tulkkeina, koska lapsen sosiaalinen verkosto on kuitenkin osa koko perheen todellisuutta. Feiring ja Lewis (1989) ovat todenneet tutkimuksessaan, että äidit aliarvioivat samaa sukupuolta olevien ystävien määrän ja toisaalta yliarvioivat eri sukupuolta olevien ystävien määrän. Kuitenkin äitien ja lasten ilmoitusten perusteella verkostojen rakenne on sama (Kumpulainen 1994, 24).

Se, että verkostoajattelu ja sosiaalisten verkostojen huomioiminen nykyisin on lisääntymään päin, johtune mm. yhteiskunnan taloudellisten resurssien vähenemisestä. Yhteiskunnalla ei ole enää varaa hoitaa sairaita, vammaisia ja vanhuksia, kuten aiemmin. Viranomaisverkoston käyttömahdollisuuksien kavetessa käännyttään luonnollisen verkoston puoleen tuen antajana.

Lasten kohdalla perhekoon pieneneminen, vanhempien työssäkäynti sekä asuminen kaukana sukulaisista ovat lisäämässä paineita ystävyysuhteiden solmimiseen perheen ja suvun ulkopuolelta.

1.2 Kehityksessään viivästynyt lapsi

Kehityksessään viivästynyt lapsi ei ole Lummelahden (1991) mukaan saavuttanut kronologisen ikänsä edellyttämää kehitystasoa, mutta hän ei ole kuitenkaan psyykkisesti kehitysvammainen. Alle kouluikäisen kohdalla kehitysviivästyneisyyden toteaminen voi tuottaa vaikeuksia, koska kehityksen yksilöllinen tempo aiheuttaa eroja lasten välillä. Myös lievää psyykkistä kehitysvammaisuutta on vaikea erottaa ohimenevästä kehityksen viivästyneisyydestä. Tutkimusten mukaan on erotettavissa kaksi ryhmää, jotka helposti sekoitetaan psyykkisesti kehitysvammaisiin. Ensimmäinen ryhmä tarkoittaa lapsia, joilla on yleistä kehityksen viivästyneisyyttä. Tässä ryhmässä on pääoireena kehittymätön tunne- ja tahtoelämä sekä heikko ajattelukyky. Toisen ryhmän muodostavat lapset, jotka

väsyvät helposti ja joilla on alhainen motivaatiotaso. He eivät kiinnostu mistään ja pitävät itseään heikkoina suorittajina. Kehityksessään viivästyneiden ryhmään kuuluvat myös lapset, jotka ovat saavuttaneet oppivelvollisuusiän, mutta eivät riittäviä valmiuksia koulunkäyntiin. (Lummelahti 1991, 200–201.)

Varovaisen arvion mukaan kehityksessään viivästyneitä lapsia on 10 % ikäluokasta (Lummelahti & Kaakkuriniemi 1990, 1). Kehitysviivästyneisyydessä on Lummelahden (1991) mukaan harvoin kysymys vain yhden syytekijän aiheuttamasta kehityksen viivästyneisyydestä. Epäsuotuisaa kehitystä aiheuttavat neurologiset, perinnölliset, emotionaaliset, ympäristöön liittyvät sekä sairaus-, vammaisuus- ja muut tekijät. (Lummelahti 1991, 205.)

Edelleen Lummelahden (1991) mukaan kehityksessään viivästyneet lapset tulisi löytää mahdollisimman varhain, ja heidät tulisi saada ohjauksen ja kuntoutuksen piiriin muiden häiriöiden ehkäisemiseksi. Vanhemmat ovat avainasemassa lastensa seurannassa, mutta kaikilla ei ole riittävästi tietoa eikä vertailukohteita arvioinnin suorittamiseksi. Päivähoidon henkilöstö pystyy suhteellisen hyvin havaitsemaan, onko lapsella kehityksen viivästyneisyyttä ja lisäohjauksen tarvetta. On olemassa myös tutkimustietoa siitä, että lastentarhanopettaja löytää riskilapset ryhmästään. Toiminnan tarkkailua, arviointilomakkeita ja testejä voidaan myös käyttää lapsen kehitystason määrittämiseen.

Kehityksessään viivästyneiden lasten ohjauksen keskeisinä tavoitteina ovat motorisen kehityksen edistäminen, työskentelytottumusten kehittäminen, havaintotoimintojen harjoittaminen, sosiaalisen kehityksen ja tunne-elämän kehityksen edistäminen, käden ja puheen kehittäminen ja matemaattisten valmiuksien edistäminen. Keskeisenä tavoitteena lasten ohjauksessa on lapsen minä-käsityksen kehittäminen siten, että hänelle suodaan onnistumisen kokemuksia ja hänen itseluottamustaan vahvistetaan. (Lummelahti 1991, 207–216.)

1.3 Sosiaaliset verkostot ja niiden merkitys

Seikkulan (1994) mielestä sosiaalista verkostoa ei itse asiassa sinällään ole olemassa, vaan se on käsite, jonka avulla voidaan kuvata ihmissuhteiden kokonaisuus. Sosiaalisen verkoston käsite siis auttaa ymmärtämään vuorovaikutuskokonaisuutta. Se on tehnyt mahdolliseksi tutkia ihmissuhteiden rakennelmien ongelmia. Tärkeä on myös se havainto, että yksilön ihmissuhteiden kokonaisuus, hänen sosiaalinen verkostonsa, ei ole itsenäinen järjestelmä, vaan yksilön itsensä tärkeiksi kokemien ihmisten suhdejärjestelmä. Tässä järjestelmässä sosiaalisten kontaktien tiheys ei määritä sosiaalista verkostoa, vaan verkostoon voi kuulua yhtä hyvin päivittäin tavattavia perheenjäseniä tai työtovereita kuin yhden kerran vuodessa tavattava hyvä ystävä. (Seikkula 1994, 16.)

Yhteistä kaikille sosiaalisten verkoston tutkijoille ovat Gothonin (1990) mukaan kysymykset: kuka on yhteydessä kehenkin, minkä laatuinen sosiaalinen yhteys on, ja miten se vaikuttaa käyttäytymiseen ja henkilön sosiaaliseen ympäristöön. (Gothoni 1990, 8.) Joissakin tutkimuksissa näkee Gothonin (1990) mukaan käytettävän lähes synonyymeinä seuraavia toisilleen läheisiä käsitteitä: sosiaalinen verkosto (social network), sosiaalinen tukiverkosto (social support network), sosiaalinen tukijärjestelmä (social support system). Nämä käsitteet tulee kuitenkin hänen mukaansa pitää erillään. Kun puhutaan kaikista yksilön vuorovaikutusverkoista, puhutaan sosiaalisesta verkostosta. Sosiaalista tukea henkilö saa yleensä vain osalta sosiaalista verkostoa ja tämä osa muodostaa sosiaalisen tukiverkoston. Sosiaalinen tukijärjestelmä puolestaan sisältää sekä yksityisen että julkisen tukijärjestelmän, jossa resursseja usein organisoi ammattiauttaja. (Gothoni 1990, 9.)

Naapilan (1992) mukaan sosiaalinen verkosto vaikuttaa epäsuorasti terveyteen elämäntapojen valinnan kautta. Useiden tutkimusten perusteella saa myös sen käsityksen, että toimiva verkosto on terveyden tärkein peruspylväs, puskuri stressiä ja vastoinkäymisiä vastaan ja jopa elämäntapojen (alkoholin käyttö, tupakointi) vaikutusta voimakkaampi. (Naapila 1992, 9.)

Ihmisen sosiaalinen identiteetti määrittyy tämän hetken ihmissuhteissa. Se muuttuu vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa tai uusien ihmisten tullessa verkostoon. Yksinäisyys merkitsee tyydyttävän sosiaalisen verkoston puuttumista. Riippuen yksinäisyyden määritelmästä, Suomessa arvioidaan olevan 35.000:sta 1,5 miljoonaan yksinäiseksi itsensä kokevaa ihmistä (Gothoni 1990, 70).

Pattisonin työryhmän (ks. Seikkula 1994, 26) tekemien laajojen, sosiaalista verkostoa käsittävien tutkimusten perusteella voidaan todeta, että tavanomaisen työssäkäyvän aikuisen verkostoon kuuluu keskimäärin 25 tärkeää ihmistä. Näistä ihmisistä 3–6 koettiin erityisen läheisiksi henkilöiksi. Nämä henkilöt jakautuivat suurin piirtein tasaisesti verkostokartan eri sektoreiden kesken (perhe, suku, ystävät, naapurit, työtoverit).

1.3.1 Lasten sosiaaliset verkostot ja niiden merkitys

Systemaattinen lasten sosiaalisten verkostojen tutkimus on Salzingerin, Antrobusin & Hammerin (1988, 4) mukaan juuri ja juuri vasta alkanut. Yhteiskunnalliset ja taloudelliset muutokset ovat johtaneet vähäisempään päivittäiseen vanhempien ja lasten yhdessäoloon, ja ovat lisänneet liittymistä vertaisryhmiin lastenhoitolaitoksissa kodin ulkopuolella. Täten vertaisryhmistä on tullut Salzingerin ym. (1988, 61–62) mukaan paljon laajempi osa pienen lapsen elämää kuin vuosikymmen sitten, ja epäilemättä sen merkitys tulee lisääntymään.

Pienten lasten sosiaalista verkostoa käsittävästä tiedosta suurimman osan ovat Salzingerin ym. (1988, 5) mukaan raportoineet heidän äitinsä. Monesta syystä äitien antamien tietojen voidaan odottaa olevan puutteellisia. Ne eivät ole kattavia tietoja, koska äidit eivät ole tietoisia lastensa kaikista yhteyksistä toisiin ihmisiin. Salzinger ym. (1988, 5) toteaa edelleen, että äidit eivät ole välttämättä herkkiä kaikkien erilaisten yhteyksien merkityksille, ja voivat siksi raportoida vähemmistä kontakteista kuin todellisuudessa

on. Tiedot ovat yleensä läpileikkauksenomaisia ja virheellisiä. Kuitenkin äitien merkitys vauvojen ja hyvin pienten lasten sosiaalisen todellisuuden kuvaajana on välttämättömyys.

Lasten sosiaalista verkostoa on tutkittu äitien kautta perinteisillä kyselylomakkeilla sekä itse tehdyillä raporteilla, jotka on todettu ongelmallisiksi, koska äidit eivät ole havainnoimassa kaikkia lastensa vuorovaikutustilanteita (Salzinger ym. 1988, 96).

Tosiasia on, että sosiaaliset kontaktit vaihtelevat eri ikäisinä. Lasten kasvaessa, kypsyessä ja itsetunnon kehittyessä odotamme muutoksia heidän verkostoihinsa. Tähän vaikuttavat Salzingerin ym. (1988, 4) mukaan lasten lisääntyneet tarpeet ja taidot. Salzinger ym. (1988, 195–196) toteaa myös, että yksilön luonteenpiirteillä, taidoilla ja kyvyillä on vaikutusta yksilön sosiaaliseen ympäristöön. Siihen kuinka hän pystyy luomaan ja ylläpitämään ystävyys-suhteita, ja kuinka hän pystyy muodostamaan tukea antavia ihmissuhdeverkostoja.

Lasten sosiaalisten suhteiden tietämys voi Salzingerin ym. (1988, 2) mukaan tarjota mahdollisuuden mm. puuttua niiden lasten asioihin, joilla on riski oppimisvaikeuksiin, riski tulla laiminlyödyksi tai joilla on muita erilaisia vaikeuksia elämässään.

Furman (1997) toteaa, että viime vuosina on alettu ymmärtää, että lapsi kehittyy osana ekologista ympäristöä, ihmisten verkostoa, johon kuuluu äidin lisäksi useita muita ihmisiä. On isovanhempia, isähahmoja, sisaruksia, naapureita, lastenhoitajia, kavereita ja opettajia. Se, että lapselta jää puuttumaan jokin kokemus suhteessa vanhempiinsa, ei ole kehityksen kannalta niin kohtalokasta, koska lapsella on usein mahdollisuus kokea jotakin vastaavaa suhteessa muihin ihmisiin. Ollaankin melko yksimielisiä siitä, että yksi suojaavista tekijöistä on hyvä suhde johonkin tärkeäksi koettuun ihmiseen. Myöskään oman ikäisten kanssaihmissuhteiden merkitystä ei pidä hänen mukaansa vähätellä. (Furman 1997, 23–25, 69.)

Lapsen vammaisuus vaikuttaa Määtän (1981, 47, 57) mukaan sekä perheen sisäisiin että ulkoisiin vuorovaikutussuhteisiin. Olennaisen tärkeää on se, miten lähiympäristö, naapurit, sukulaiset, ystävät ja tuttavat suhtautuvat. Rakennettu ympäristö asettaa vammaisten vuorovaikutukselle omat esteensä, mutta kuitenkin suurin este on sosiaalinen ympäristö, joka oudoksuu vammaisuutta, eikä pysty kohtaamaan fyysistä erilaisuutta luontevasti.

Kumpusalon (1991) mukaan kansainvälisestikin arvioiden nopea ja voimakas rakennemuutos on ravistellut Suomea 1950-luvulta lähtien. Elämä on yksilöllisempää ja irrallisempaa. Perheiden luonnolliset tukirakenteet ovat heikentyneet. Lapsilta jäävät sosiaaliset kontaktit vanhusväestöön vähäisiksi ja malli vanhenemisesta hämärtyy. Elävä yhteys lähihistoriaan pääsee siten katkeamaan. Perheen keskimääräinen koko on pienentynyt ja perinteiset kolmen sukupolven perheet ovat hajonneet ydinperheiksi, jotka ovat edelleen hajoamassa. (Kumpusalo 1991, 23–24.)

Alasen (1994, 30–31) mukaan aikuisuuden ja lapsuuden sosiaalinen ero hälvenee siten, että perhelapsuuden historiallinen aika näyttäisi olevan lopussa. Pienet lapset elävät vanhempiensa ystävyysverkostoissa, mutta vanhemman verkostoperheen muutkin jäsenet toimivat lapsen sosiaalisina vanhempina.

Tämän päivän perheet kohtaavat elämässään paljon muutoksia, jotka usein koskevat myös lapsia. Lasten sosiaalisessa ja fyysisessä elinympäristössä tapahtuu muutoksia; opettaja vaihtuu, paras ystävä muuttaa, päivähoito alkaa kodin ulkopuolella. Alasen & Bardyn (1990, 39–41) mukaan tiedot osoittavat erikseen laskettavien muutosten vähenvän lasten elämässä heidän saavuttaessaan kouluiän. Kuitenkaan elämäntapahtumien lukumäärät eivät heidän mukaansa kerro, miten koskettavista tapahtumista lasten elämässä on kysymys. Gothoni (1990, 109–111) toteaa, että yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat myös lasten ja heidän perheidensä asemaan ja sosiaalisen tuen saantiin. Hänen mielestään yhteisön tulisi tukea ja taata yksilöiden välisten yhteyksien mahdollisuudet.

Kuitenkin itsensä yksinäiseksi kokevia ihmisiä on Suomessa paljon. Jaakkolan ja Kariston mukaan (ks. Rauhala 1987, 71) 26 prosentilla 15–65-vuotiaista ei ollut yhtään ystävää. Backenroth (1986) on puolestaan todennut kuurojen ryhmästä noin 10 % olevan psykososiaalisesti eristäytyneitä (Backenroth 1991, 3). Lasten kohdalta Arajärvi (1984, 62) on löytänyt tutkimustuloksia, joista käy ilmi, että 6–12 % koulun alaluokkien oppilaista on ilman ystävää ja sosiaalisesti yksin. Siten yksinäisyys näyttäisi hänen mukaansa olevan lapselle melko yleinen ja vaikea ongelma, ja se esiintyy harvoin ainoana psyykkisenä oireena. Mukana on joko ahdistusta, riippuvuutta, eristäytymistä tai levottomuutta ja aggressiivisuutta. Arajärven (1984, 63–65) mukaan vaikein yksinäisyyssairaus on varhaisautismi. Yksinäisyyteen auttaa tällöin vain, jos nämä lapset pystyvät aitoon ihmissuhteeseen ja jos sellainen on tarjolla. Suurin osa varhaisautistisista jää kuitenkin krooniseen yksinäisyyteen.

Arajärvi (1984, 65) muistuttaa vielä, että fyysinen ja psyykinen yksinäisyys ovat kaksi eri asiaa jo lapsella. Suuressakin joukossa voi olla psyykkisesti yksin tai päinvastoin fyysisesti yksinäinen voi tuntea itsensä vaikkapa mielikuvitusovereiden avulla ”ei yksin olevaksi”. Edelleen Arajärvi pitää tärkeänä huomata, että yksinäisyys on dualistista; se voi olla suurta tuskaa tai suurta tyydytystä tuottavaa.

Langsted ja Sommer (1990, 23, 31) ovat todenneet tutkimuksensa perusteella, että moderni pohjoismainen lapsi tuntee ja leikkii 50–150 lapsen kanssa. Kun he kysyivät erityisen tärkeistä leikkitovereista, vanhemmat nimesivät 5–6 lasta. Päiväkodin opettajat mainitsivat useimmiten 1–6 lasta erityisen tärkeinä, joten aikuisten arvioiden mukaan lapset ovat erityisen paljon tekemisissä 6–12 lapsen kanssa. Jos otetaan huomioon kontaktien useus, ja tärkeisiin ystäviin sisällytetään vain ne lapset, joiden kanssa lapsi on tekemisissä vähintään kerran viikossa, vähenevät kontaktit kotona 3–4:ään, mutta päiväkodissa luku pysyy samana. Päiväkodissa pohjoismaisella lapsella on siis tärkeitä, jatkuvia kontakteja 4–10 lapseen. Tämäkin tutkimus viittaa siihen, että lapset oppivat vertaisryhmän sosiaalisessa dynamiikassa tärkeitä sosiaalisia taitoja ja sosiaalista herkkyyttä.

Suoninen (1990, 37) on puolestaan tutkinut television osuutta lasten leikeissä ja ystävyysuhteissa. Tämän tutkimuksen perusteella oli televisio kuitenkin lasten elämässä enemmänkin ystävyysuhteita korvaava kuin niitä hallitseva tekijä. Selvästi tärkeimmäksi televisio oli muodostunut niille isommille lapsille, jotka asuivat eristyksissä muista lapsista joko haja-asutusalueella tai kaupungin keskustassa. Näillä lapsilla televisio korvasi tässä iässä muuten hyvin keskeisiä ystävyysuhteita, ja tutuista televisiohahmoista puhuttiin hyvin henkilökohtaiseen sävyyn. Tytöt katselivat televisiota ystäviensä kanssa huomattavasti poikia useammin, sillä pojat leikkivät suuremmissa porukoissa ulkona tyttöjen kokoontuessa pienissä ryhmissä toistensa kodeissa.

Langstedin ja Sommerin (1990, 24) tutkimuksesta selvisi, että lasten kontaktit muodostuivat pääasiassa lähiympäristön lapsista (tähän kuuluvat ne lapset, joita tavataan lähiympäristössä ja päiväkodissa), sisaruksista, serkuista ja vanhempien ystävien lapsista. Vain 3 % lasten kontakteista jäi näiden ryhmien ulkopuolelle. Täten lähiympäristön lapset ovat määrällisesti kaikkein tärkein ryhmä. Sitten tulevat serkut ja sisarukset, mutta serkkuihin pidettiin harvoin yhteyttä.

Salzingerin ym. (1988, 12) mukaan me olemme vasta alkamassa ymmärtää äidin sosiaalisen verkoston merkityksen lapsen kehityksen ja sopeutumisen kannalta. Tutkimuksissa on mm. todettu, että äidit, joilla on enemmän tukea antava sosiaalinen verkosto, ovat kuvanneet itseään vähemmän rajoittavina ja rankaisevina lapsiaan kohtaan. Samoin äidinrooliin kohdistuvan tuen katsottiin vaikuttavan myönteisesti siihen, kuinka äiti osallistui leikkiin lapsensa kanssa. (Jennings, Stagg & Connors 1991, 967.) Salzinger ym. (1988, 12) on sitä mieltä, että äitien sosiaalinen verkosto toimii tarjoten mahdollisuuksia sosiaaliselle vuorovaikutukselle, jota lapsi voi käyttää kehittääkseen monia käyttäytymisen puolia. Kuitenkin tutkimuksissa on todettu, että lapsen omalla verkostolla on enemmän vaikutusta lapsen havaittavaan hyväksyntään vertaistensa ryhmässä kuin äitien verkostolla, kun taas äitien verkostolla todettiin olevan yhteyttä lapsen yleiseen tunteeseen itsearvostaan (Salzinger ym. 1988, 12).

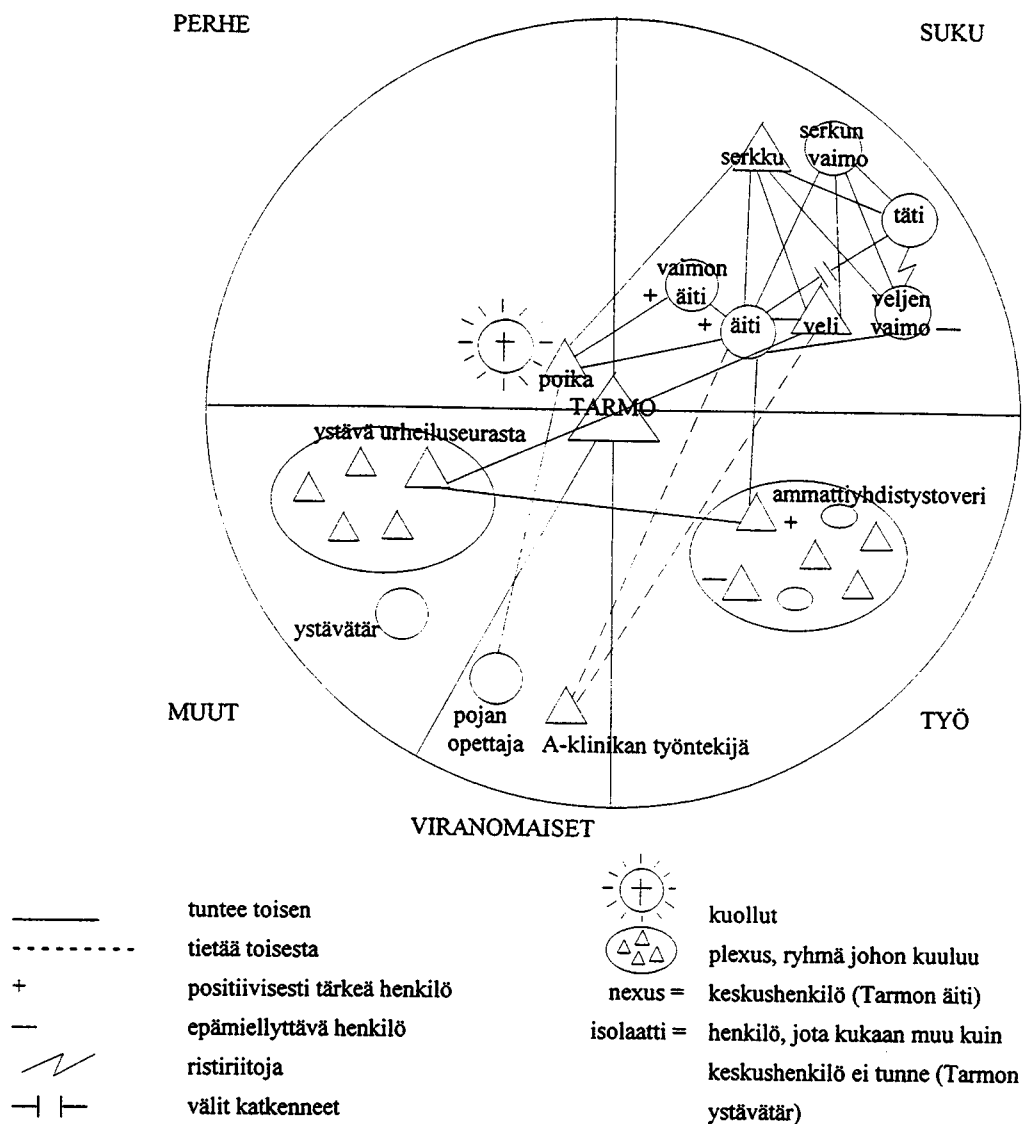
Esiopetusikäisten ryhmässä niillä, joilla oli molemmat vanhemmat töissä, oli laajemmat vertaisryhmäverkot mahdollisesti lastenhoitojärjestelyistä johtuen. Samoin näyttää siltä, että vertaisryhmäverkosto laajenee lapsen iän karttuessa. (Salzinger ym. 1988, 7, 8.)

Merkittävä yhteys on tutkimuksissa löytynyt lapsen sosiaalisen verkoston ja puheen kehityksen välillä. Vanhemmilla ja vertaisryhmällä on erilainen vaikutus lapsen puheen kehitykseen. Yhteydet vanhempiin näyttävät vaikuttavan kielen kognitiiviseen ominaisuuteen, ja vertaisryhmän yhteydet puolestaan kielen sosiaaliseen ominaisuuteen. (Salzinger ym. 1988, 10, 18.)

Myös perheen ulkopuolisilla aikuisilla ja kokeneemmilla ystävillä on tärkeä rooli lapsen kehityksessä. He voivat helpottaa kouluun sopeutumista nuorempien esikouluikäisten keskuudessa tarjoamalla mahdollisesti roolimallin siirtymäaikana. Samoin kokemukset eri sosiaalisista järjestelmistä ja ympäristöstä voivat helpottaa lasta moniin, koulun häneen kohdistamiin, vaatimuksiin nähden. (Salzinger 1988, 60, 90, 116.)

1.4 Verkostokartta ja sen analyysi

Verkostokartta piirretään, jotta saataisiin kuva yksilön tai perheen luonnollisesta ja virallisesta sosiaalisesta verkostosta. Samalla päästään keskustelemaan ihmissuhteista ja siitä tuesta, jota henkilö juuri sillä hetkellä saa tai tarvitsee. Samalla voidaan miettiä keitä verkostosta voisi kutsua yhteiseen verkostokokoukseen, jos sen järjestäminen koetaan tärkeäksi. Seikkulan (1994) mukaan verkostokarttaa voidaan käyttää yksilön verkoston kartoittamiseen. Verkostokartan neljälle lohkolle: perhe, suku, työ/koulu, muut, sijoitetaan yksilölle merkitykselliset henkilöt. (Seikkula 1994, 23–24)

Kuvio 1 Sosiaalinen verkosto verkostokarttana (Naapila 1992, 16)

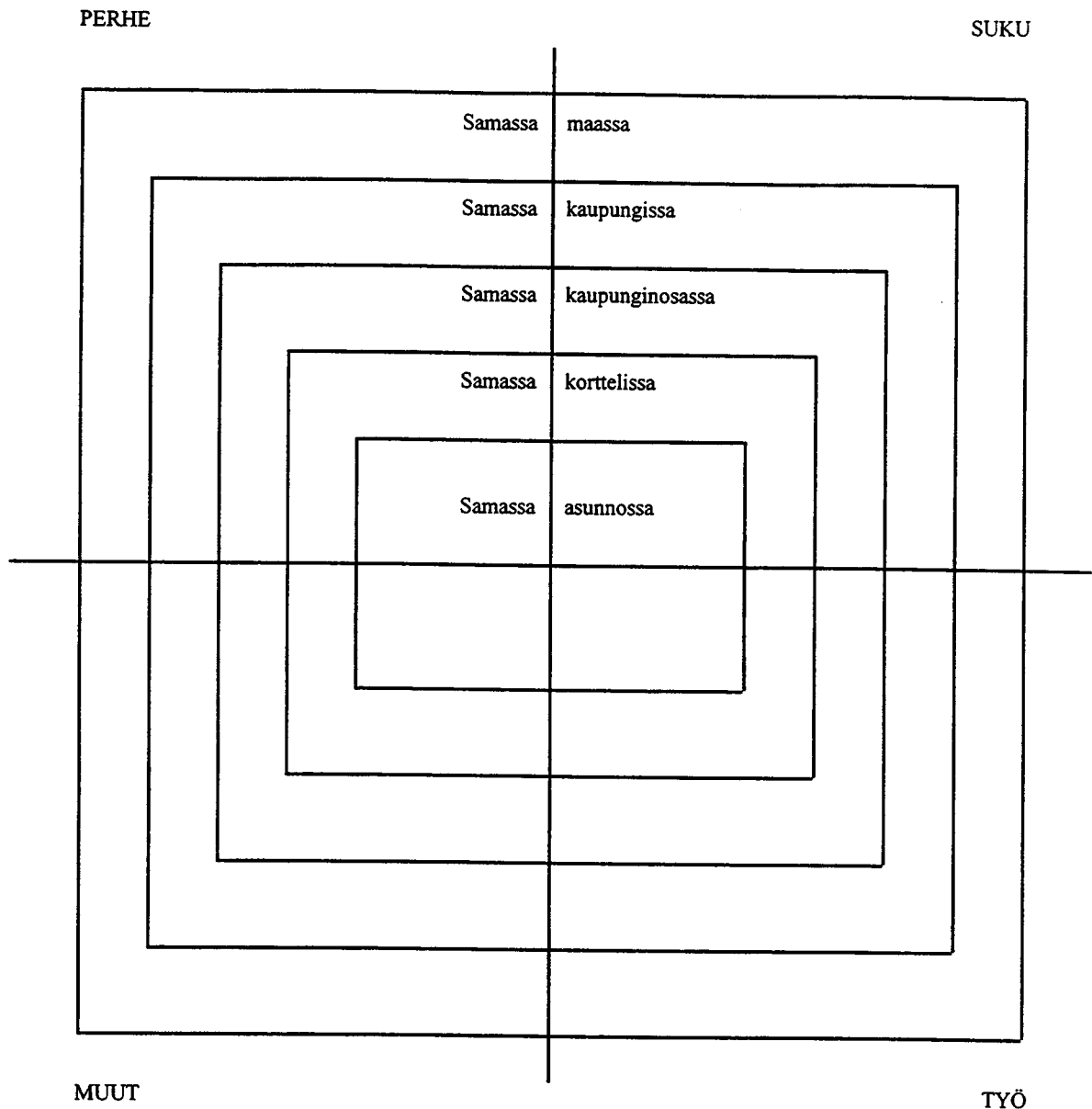
Ennen verkostokartan piirtämistä keskustellaan ensin henkilön ihmissuhteista, ja tehdään lista hänelle tärkeistä ihmisistä. Luottamuksellisen vuorovaikutuksen syntyminen on välttämätöntä lähdettäessä tähän tunteita herättävään työhön. Kun piirtäminen alkaa, kynää käyttää se, jonka sosiaalinen verkosto on tarkastelun kohteena. Verkostokartalle

henkilö merkitsee kaikki hänelle tärkeitä ja merkityksellisiä ihmisiä. Lemmikkieläimet voivat myös tulla merkityksi karttaan. Samalla kartan piirtäjän tulee arvioida näiden suhteiden tärkeyttä siten, että merkittävin henkilö tulee kaikkein lähimmäksi ympyrän sisällä olevaa keskushenkilöä ja vähiten merkittävä henkilö ulommalle kehälle tai sen ulkopuolelle.

Olen tutkimuksessani käyttänyt verkostokartan sisällä vielä neljää sisäkkäistä tasoa helpottamaan merkitsevyyden arviointia. Lisäksi henkilöä pyydetään piirtämään viivat eri yksilöiden välille siten, kuinka hän näkee heidän olevan yhteydessä keskenään.

Verkostokarttaa analysoitaessa voidaan Naapilan (1992) ja Seikkulan (1994) mukaan ihmissuhteita lähestyä kolmen ominaisuuden kautta. Ensimmäiseksi huomio yleensä kiinnittyy kartan rakenteellisiin ominaisuuksiin (ihmisten lukumäärä, vuorovaikutussuhteiden tiheys ja ryhmittäminen kartalla). Verkostokartan vuorovaikutuksellisiin ominaisuuksiin (mikä on suhteiden sisältö, ovatko ne yksipuolisia vai monensisältöisiä) voidaan myös kiinnittää huomiota. Funktionaalisten ominaisuuksien kohdalla pohditaan verkoston jäsenten toiminnan merkityksiä (Naapila 1992, 20–21; Seikkula 1994, 27–28). Gary Hurdin esittämässä luokituksessa (ks. Naapila 1992, 10) voidaan erilaiset verkostot jakaa sukulaispainotteisiin, ystäväpainotteisiin ja tasapainoisiin verkostoihin. Hurdin tutkimuksen mukaan ”itselleen tasapainoisen verkoston luoneet henkilöt tuntuivat tulevan toimeen ystävä- ja sukulaispainotteisessa verkostossa elävien kumppaneiden kanssa”.

Sosiaalista verkostoa voidaan hahmottaa vielä maantieteellisen verkostokartan avulla. Esimerkiksi vammaisen tai vanhuksen auttamisessa on aivan olennaista, asuvatko läheisiksi koetut ihmiset samassa talossa, korttelissa vai eri paikkakunnalla tai peräti eri maassa. Kartta ilmaisee konkreettisesti, kuinka paljon yksilö voi puhua tai saada apua vuorovaikutuksessa esim. sukulaistensa kanssa.

Kuvio 2 Maantieteellinen verkostokartta (Naapila 1992, 18.)

Sosiaalisen verkoston kartoitus ja ihmissuhteista keskusteleminen voivat auttaa henkilön sosiaalisten suhteiden uudelleen aktivoinnissa ja sosiaalisen tuen mahdollisuuksien lisäämisessä. Toisaalta se voi saada henkilön näkemään omassa ihmissuhdeverkostossaan asioita, jotka aiheuttavat syviäkin pohdintoja ja tunteiden liikkeellelähtöä. Siksi työntekijän on kerrottava selkeästi, miksi kartta piirretään ja mihin sitä käytetään. Erittäin tärkeä on nähdä verkosto-kartassa myös myönteisiä asioita ja voimavaroja, eikä etsiä pelkästään ongelmia (Naapila 1992, 21).

1.5 Tutkimustehtävät

Lapsi elää vuorovaikutuksessa eri järjestelmien kanssa. Hän elää sekä luonnollisessa että virallisessa sosiaalisessa verkostossa.

Tutkimukseni pyrkii kuvaamaan ja havainnollistamaan kehityksessään viivästyneen 5–8-vuotiaan tytön sosiaalista verkostoa ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Olen tarkentanut tutkimuksen ongelma-alueet seuraaviin kysymyksiin:

1. Millainen on kehityksessään viivästyneen 5–8-vuotiaan tytön sosiaalinen verkosto?
 - 1.1 Mitkä tekijät mahdollisesti estävät tai edesauttavat sen syntymistä tai kehittymistä?

2 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

2.1 Tutkimusaineisto ja tutkimustapa

Kohderyhmäksi valitsin jo aihetta suunnitellessani integroidussa erityisryhmässä olevat, kehityksessään eri tavoin viivästyneet lapset. Pohdin ankarasti, pystyvätkö kohderyhmään kuuluvat itse kertomaan ja kuvailemaan heille merkittävistä sosiaalisista suhteista sekä virallisen että luonnollisen verkoston osalta. Koska olin päättänyt lähestyä tutkimusongelmiani haastattelun ja verkostokartan piirtämisen keinoin, minulle selveni, että nämä lapset eivät itse pysty käsitteellisistä, puheen ja kielen vaikeuksista sekä asian abstraktisuudesta johtuen näillä menetelmillä ihmissuhteistaan kertomaan. Tai sitten ongelma oli minun henkilökohtainen vaikeuteni lähestyä tutkimusongelmia lapselle ymmärrettävällä tavalla, sellaisin termein ja keinoin, joiden avulla tutkimukseen olisi saatu kaipaamani lapsinäkökulma. Alasen (1994, 9–12) ja Lahikaisen & Strandellin (1988, 12–13, 158) mukaan lapsinäkökulman vähäisyys ja jopa puute on tutkimuksissa ilmeinen lasten arkitodellisuutta tarkasteltaessa.

Saatuani tutkimusluvan tiedustelin osallistumishalukkuutta tutkimukseeni erään keski-suuren kaupungin yhden päiväkodin integroidun erityisryhmän kehityksessään viivästyneiden lasten vanhemmilta. Jaettuani neljä osallistumishalukkuuskyselylomaketta sain aikatauluni puitteissa kolme myönteistä vastausta. Myöhemmin sopiessamme haastattelujankohdasta huomasin, että halukkaat osallistujat olivat kaikki äitejä ja heillä oli työt jokaisella. Tässä vaiheessa tarkensin tutkimusaiheeni siten, että kehityksessään viivästyneiden tyttöjen sosiaalisen verkoston määrittelijöinä ja kuvaajina ovat äidit. Päättäessäni tutkimustavasta koin, että haastattelu, joka olisi sekä lomake- että teema-haastattelun yhdistelmä, toimisi parhaiten. Lomakehaastattelulla pyrin siihen, että samalle kysymykselle saataisiin sama merkitys kaikille haastateltaville. Samoin pyrin rajaamaan kysymysaluetta, jotta haastatteluaineiston tiedot rajoittuisivat lähemmäksi asettamiani tutkimusongelmia. Joillakin teemahaastattelukysymyksillä pyrin avoimempaan ja vapaampaan pohdintaan ja keskusteluun. Sosiaalinen verkosto on tutkimuskohteena emotionaalisesti arka aihe, joka on myös vaikeasti tiedostettavissa. Hirsjärven ja Hurmeen (1985, 32, 35) mukaan tällaista aihetta on siksi helpompi lähestyä teemahaastattelulla.

Tutkimuksen kysymyksenasettelulla pyrin selvittämään niitä mielipiteitä ja käsityksiä, joita äideillä on tyttäriensä sosiaalisesta verkostosta. Sosiaalista verkostoa havainnollistava verkostokartta on haastattelurungon pohjana. Siten kysymykset käsittelevät tyttöjen tärkeitä ja merkityksellisiä ihmissuhteita perheessä, suvussa, naapurustossa, päivähoitossa, koulussa, harrastuksissa sekä virallisessa verkostossa.

2.2 Tiedon keruu

Haastattelin äitejä tutun päiväkodin rauhallisessa huoneessa 10.4.1996–19.6.1996, jolloin he myös piirsivät tyttäriensä verkostokartat. Haastatteluun ja verkostokartan piirtämiseen kului aikaa noin 2–3 tuntia. Äitien toivomuksesta riippuen verkostokartta piirrettiin eri tai samalla kerralla kuin haastattelu tapahtui. Yksi äiti osallistui tutkimukseen kahtena päivänä, ja loput kaksi äitiä tekivät osuutensa yhden päivän aikana. Ennen

haastattelua joimme kahvit ja keskustelimme hetken vapaamuotoisesti. Ainoa, mikä minua jännitti harjoittelusta huolimatta, oli teknisen puolen onnistuminen. Onnistuisiko haastattelun nauhoittaminen, ja kuinka itse osaan toimia haastattelijan roolissa. Kaikki sujui kuitenkin pelättyä paremmin.

Tavoitteenani oli saada aikaan luottamuksellinen, arvostava ja sitä kautta avoin ilmapiiri. Eskolan ja Suorannan (1996, 71) mukaan haastattelun anti riippuu siitä, saavuttaako haastattelija haastateltavan luottamuksen. Spradley (1979, 45–46) puolestaan tuo esiin sen, että taustat, joista haastattelija ja haastateltavat tulevat sekä haastatteluhetken ympäristö vaikuttavat myös haastattelusta saatuihin havaintoihin ja haastattelun aikaiseen käyttäytymiseen. Huomasinkin haastattelujen aikana, että yksi äideistä oli tottuneen oloinen haastattelutilanteeseen ja pohdiskelevaan asioiden käsittelyyn. Loput kaksi äitiä olivat puolestaan vieraan tuntuudessa roolissa, ja heille asioiden pohtiminen oli työläämpää. Haastattelun edetessä keskustelu sujui molemmilta osapuolilta rennommin ja luontevammin. Nauhoituksen lisäksi tein haastattelujen aikana merkintöjä haastattelulomakkeisiin.

Ennen verkostokartan piirtämistä pidimme pienen tauon, ja esittelin äideille sen jälkeen verkostokartan rakenteen. Kerroin, millä periaatteella tytöille tärkeät ja merkitykselliset ihmiset sinne sijoitetaan. Selitin äideille myös, millaisia merkkejä kartan piirtämisessä käytetään. Tässä vaiheessa annoin heille monisteen, jossa olivat merkkien selitykset. Yllätyin kovasti siitä paneutumisen ja pohdiskelun syvyydestä, jolla äidit tyttäriensä ihmissuhteita puntaroivat. Oman kokemukseni kautta — kun olen itse piirtänyt omia karttojani ja kun olen piirtänyt niitä jonkun kerran aiemmin äitien kanssa — voin vain todeta, että verkostokartan piirtäminen on melko vaikea tehtävä. Ei ole helppoa esim. ajatella, onko äiti vai isä minulle tärkeämpi, kun he voivat olla sitä eri asioissa. Samoin vanhemman voi olla vaikea hahmottaa sitä, olenko minä lapselleni merkityksellisempi kuin toinen vanhemmista. Tällöin saattavat omat tunteet ja odotukset vaikeuttaa tulkintaa. Eli kokemus ja tulkinta ovat hyvin subjektiivisia.

Haastattelin lisäksi päiväkodin henkilöstöä siitä, keiden kanssa tytöt pääasiassa leikkivät ja mitä silloin tekevät. Äitien haastattelujen nauhoitukset tulivat puretuksi kesään 1996 mennessä, jonka jälkeen tutkimuksen tekeminen eteenpäin joutui jäämään taka-alalle yli vuodeksi työkiireiden vuoksi. Hirsjärven (1985, 55) mukaan aineiston käsittelyyn ja analysointiin tulisi ryhtyä mahdollisimman pian ns. kenttävaiheen jälkeen. Tämä oli kuitenkin minulle täysi mahdottomuus vuodenvaihteeseen 1998 asti, jolloin minulle lopulta tuli mahdollisuus jäädä opintovapaalle saattamaan tutkimukseni valmiiksi. Syynä viivästymiseen ei siis ollut tarve kypsyttellä tutkimusaihetta. Kun aloitin työni tutkimukseni parissa uudelleen, perehdyin äitien nauhoilta purettuihin haastatteluihin sekä tutkin äitien piirtämiä verkostokarttoja erikseen ja yhdessä. Luin myös uudelleen suuren määrän tutkimuksen metodikirjallisuutta sekä etsin lisämateriaalia tutkimuksen teoria-
taustan tueksi.

Pyrin jäsentämään haastatteluaineistoa, ja lopulta päädyin verkostokartan tarjoamaan tapaan jäsentää, analysoida ja raportoida tutkimus sektoreittain. Raportointi tapauksertomuksina suo mahdollisuuden paneutua syvällisesti ja elämänmakuisesti kunkin tytön ihmissuhdetodellisuuteen.

2.3 Haastatteluiden ja verkostokarttojen analysointi

Valitessani tutkimusaiheeni tiesin, että sitä tulisi lähestyä kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä. Varton (1992, 14) mukaan kvalitatiivinen tutkimus sopii käytettäväksi erityisesti ihmisiä tutkivissa tieteissä, koska tulkittavat merkitykset ja merkityksiin kietoutuneisuus ilmenevät laatuina, joita ihmisillä, ihmisten toimilla ja kulttuurin ilmiöillä on. ”Laatuja ei voi muuttaa määrällisiksi ilman, että niihin sovelletaan idealisointia ja rationalisointia”, jolloin Varton mukaan niiden sisältö kadotetaan. Näin ollen näitä ilmiöitä ei voi tutkia määrällisin keinoin. Laadullisen tutkimuksen kohteena on elämismailma. Tällä Varto (1992, 23) tarkoittaa sitä yleisintä kokonaisuutta, jossa

ihmistä yleensä voidaan tarkastella: ”Se on niiden merkitysten kokonaisuus, joka muodostuu sellaisista tutkimuksen kohteista, joita ihmistutkimuksessa tavataan, eli yksilön, yhteisön, sosiaalisen vuorovaikutuksen, arvotodellisuuden ja yleisesti ihmisten välisten suhteiden kohteista.” Myös Mäkelä (1992, 44) toteaa, että on mahdollista, että eräitä hyvin tärkeitä kysymyksiä voidaan tutkia vain kvalitatiivisesti. Itse koin oman tutkimukseni edustavan juuri tätä alaa. Etsin merkityksiä ja tutkimukseni kohteena on juuri elämismaailman eräs tärkeä alue, sosiaalinen vuorovaikutus.

Tutkimusta aloittaessani tiesin lähteneeni mukaan mielenkiintoiseen tutkimusprosessiin, joka vaatii analysointia ja päätelmien tekemistä koko prosessin ajan. Hirsjärven, Remeksen, Liikasen & Sajavaaran (1992, 53) mukaan olisi hyvä nähdä analyysi ja synteesi toisiaan täydentävinä toimintoina. Katson, että tutkimusanalyysin kirjallisella selostamisella ja tulosten kriittisellä esittämisellä en vain välitä tietoa, vaan kuten Hirsjärvi ym. (1992, 53) toteavat, ohjaan ja tarkennan ajatteluani.

Analysoin tutkimusaineistoni tapaustutkimuksena verkostokartan sisältämien sektoreiden tarjoamien ryhmitysten avulla, yhdistäen sektoreiden antamat tiedot haastatteluaineiston vastaavien osioiden tietoihin. Tämän jälkeen lähestyin tutkimusongelmia tehden vielä yleiskuvauksen kunkin tytön sosiaalisen verkoston tilasta ottaen huomioon joitakin aikaisempia tutkimustuloksia. Tarkoitukseni ei ole suorittaa vertailuja tyttöjen sosiaalisten verkostojen kesken, vaan paneutua syvällisesti kunkin tytön henkilökohtaiseen ihmissuhdetodellisuuteen ottaen kuitenkin huomioon sen, että johtopäätökset teen äitien antamien tietojen perusteella. Tulkinta ja analysointi ovat hyvin vaativia ja monisärmäisiä toimintoja. Vaikeus on siinä, että luottamuksellisuus ja muut tutkimuksen eettiset kysymykset on huomioitava myös tutkimuksen tässä vaiheessa ja erityisesti tutkimustuloksista raportoitaessa. Pitkällisten pohdintojen ja äideiltä saamieni lupien perusteella päädyin lopulta liittämään tyttöjen sosiaalista verkostoa kuvaavat verkostokartat tutkimusraporttiini. Nämä kartat täydentävät ja visualisoivat esittämäni aineiston tulkintaa. Tytöt eivät esiinny tutkimuksen raportoinnissa omilla nimillään, vaan nimet ovat keksityt. Verkostokartoilla olevia nimiä on myös äitien pyynnöstä muutettu.

2.4 Tulosten luotettavuus

Tutkimuksen tulosten analyysiä tehtäessä on Hirsjärven ym. (1992, 56) mukaan mahdollista käyttää kahta tapaa. Kvalitatiivisen aineiston kohdalla pyritään aineistoa lähestymään ymmärtämisen kautta, ja kvantitatiivista aineisto pyritään puolestaan selittämään. Hirsjärvi ym. kuitenkin varoittavat yhdistämästä näitä mekaanisesti toisiinsa. Tutkimuksessani pyrin kuvailemaan, kartoittamaan ja ymmärtämään tyttöjen sosiaalisen verkoston tilaa ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Lähestymistapa on hyvin subjektiivinen, enkä pyrikään tulosten yleistettävyyteen tai vertailtavuuteen, vaan tarkoitus on tapaustutkimuksena luoda mahdollisimman selkeä ja tarkka kuva kunkin tytön yksilöllisestä sosiaalisten suhteiden todellisuudesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Luotettavuuteen vaikuttaa heikentävästi myös se, että äidit ovat aineiston tietolähteinä. Kuitenkin Feiring ja Lewis (ks. Kumpulainen 1994, 24) ovat todenneet, että äitien arvio lapsen sosiaalisista suhteista on kokonaisuuteltaan yhtenevä lapsen omaan ilmoitukseen nähden. Äidit kyllä olivat taipuvaisia yliarvioimaan toista sukupuolta olevien määrää ja aliarvioimaan samaa sukupuolta olevien ystävien määrää.

Tutkijan omalla arvomaailmalla on Varton (1992, 16, 19) mukaan myös merkitystä jo hänen valitessaan tutkimuskohdetta, ja hänen mukaansa mikään tutkimus ei voi tuottaa lopullista totuutta mistään asiasta.

Mahdollisimman tarkalla tutkimusprosessin raportoinnilla ja tulosten esittelyllä pyrin lisäämään tutkimukseni luotettavuutta. On tärkeää, että tutkimukseen tutustuja pystyy seuraamaan sitä prosessia, jonka perusteella tietyt päätelmät on tehty, ja hän voi myös ymmärtää ne tosiasiat, jotka ovat olleet päätelmien perustana.

Tutkimuksen luotettavuutta parantaa mielestäni se, että lähestyn tutkimusongelmia sekä haastattelulla että verkostokarttojen avulla. Pelkän haastattelun varassa tulokset olisivat mahdollisesti jääneet liian irrallisiksi ja hajanaisiksi. Verkostokartta luo ryhtiä aineiston käsittelyyn ja visualisoi sosiaalisen verkoston, joka muutoin olisi jäänyt epämääräisemmäksi suhteiltaan ja rakenteiltaan. Verkostokarttaa tutkimalla on osaltaan mahdollista tarkistaa ovatko päätelmät oikean suuntaisia.

Lomakehaastattelulla pyrin parantamaan tutkimukseni luotettavuutta siten, että samalle kysymykselle saataisiin sama merkitys kaikille haastateltaville. Tämä helpottaa aineiston pohjalta tehtävien päätelmien tekemistä sekä tulosten jäsentämistä tutkimusongelmiin. Raportoidessani tutkimustuloksia pyrin käyttämään melko runsaasti sitaatteja äitien haastatteluista, jotta tutkimusraporttiini tulee enemmän elämänmakua, ja jotta luotettavuus myös paranisi. Eskolan ja Suorannan (1996, 140) mukaan lukija voi tällöin paremmin arvioida tehtyjen tulkintojen oikeellisuutta.

3 TYTTÖJEN SOSIAALISET VERKOSTOT

3.1 Pilvin sosiaalinen verkosto

Taustatietoja

Pilvi on 8 v 11 kk vanha tyttö, joka käy koulua mukautetun opetussuunnitelman mukaan. Hän on iltapäivähoidossa päiväkodissa. Hänen kehitysviivästymänsä taustalta löytyvät asperger-syndrooma ja kromosomianomalia. Myös psykomotorinen epilepsia, astma ja allergia on diagnosoitu aiemmin. Pilvi asuu kaupungissa, neljä huonetta ja keittiön käsittävässä omakotitalossa alueella, joka on todellisuudessa kuin maaseutua. Hänellä on 5-vuotias sisko, joka on hoidossa samassa päiväkotiryhmässä kuin hän itse. Pilvin äiti on 40-vuotias ja hänen isänsä on 55-vuotias. Molemmilla on akateeminen loppututkinto. Äidin työ on säännöllinen päivätyö. Isän työaika on hieman epäsäännöllisempi, eikä se noudata virka-aikoja. Äiti arvioi, että molemmilla vanhemmilla jää noin neljä tuntia vapaa-aikaa päivässä, mistä äiti käyttää enemmän aikaa lapsiensa kanssa olemiseen kuin isä. Äiti koki kuitenkin, että vapaa-aikaa oli liian vähän lasten kanssa puuhaamiseen. Perhe on asunut samassa talossa koko Pilvin lapsuuden ja äiti oli tyytyväinen asumisolosuhteisiin Pilvin ystävyysuhteita ajatellen, vaikka he asuvatkin hieman syrjässä.

Äiti kuvasi Pilviä varovaiseksi, vetäytyväksi, mutta ystävästyessään tiukasti kiintyväksi. Kun keskustelimme siitä, onko Pilvillä taitoja ja rohkeutta leikkiä toisten lasten kanssa, äiti totesi, ettei hänen lapsellaan ole vauriostaan johtuen kykyä ottaa kontaktia muihin lapsiin:

”Minä ajattelen taitoja. Rohkeudesta en tiedä, koska minusta Pilvi persoonana on rohkea ja luottavainen. Mutta minun mielestä tässä selittäväksi tekijäksi tulee tämä vaurio. Eli Pilvillä ei ole kykyä ottaa kontaktia. Pilvihän ei kontaktoi kovinkaan paljon, vieraitten kanssa ainakaan. Mutta siinä on kyllä tämä raja, että tuttujen ja vieraitten raja on jyrkkä.”

Äidin mielestä Pilvin neurobiologinen vaurio aiheuttaa sen, että Pilviltä puuttuu konkreettisesti kyky ja taito ottaa kontaktia.

Äidin mielestä heillä vanhempina on voimavaroja, aikaa ja taitoja olla lapsen kanssa, mutta vaihdellen elämäntilanteen mukaan. Aika on äidin mielestä järjestelykysymys ja valinnat ratkaisevat.

Pilvi on äidin käsityksen mukaan tyytyväinen ihmissuhteisiinsa, eikä hän ole kaivannut lisää kavereita. Äidin odotukset ja toiveet kohdistuvat Pilvin koulutilanteeseen. Luokalla on Pilvin lisäksi vain poikia ja äiti toivoisi, että sinne tulisi tyttöjä hänen seurakseen. Äidin mielestä perhe ei yksin riitä, lapsella täytyy olla muitakin ihmissuhteita. Suku on erityisen tärkeä turvaverkkona.

”Mun mielestä perhe ei riitä. Varsinkin, jos perheelle sattuu jotakin, niin minun mielestä on tärkeää, että on tavallaan se turvaverkko kunnossa. Ja minulle suku on tärkeä ja sitä kautta painotan juuri sukuyhteyttä. En niinkään sitä virallista, siis virallisia verkkoja.”

Äiti ei kuitenkaan koe paineita Pilvin ystävyysuhteiden järjestelyjen suhteen. Hän koki myös, että Pilvin ja hänen omat läheiset ihmissuhteet ovat melko samat:

”Siinä on juuri tämä henkilökohtainen elämän jäsentymisen. Että suku on tärkein. Niinpä sitten nämä yhteydet on hirveän paljon yhteyksiä sukuun. Ja sitten, koska miehellä ei esimerkiksi ole läheisiä ystäviä, niin minun ystävät on sitten perheenkin ystäviä. Samalla näistä tulee lastenkin ystäviä, sillä lailla, että perheitten lapset leikkii ja toimii yhdessä. Kyllä se on tällä tavalla ohjautuvaa. Muutamia ystäviä lapsilla on päivähoiton kautta, mutta ei kovin monta.”

Äiti oli jokseenkin samaa mieltä siitä, että lapsen lämpimät ja läheiset ihmissuhteet ovat riippuvaisia vanhempien voimavaroista, ajasta ja aktiivisuudesta.

”Koska ihan täysin samaa mieltä en ole. Osa näistä ihmissuhteista menee jo omalla painollaan. Siis ettei niissä enää tarvita minua, mutta on joskus jossain vaiheessa tarvittu. Ja on jo niin itsenäisiä, että ne riippumatta minusta toimivat.”

Pilvi ja perhe

Äiti arvioi isän Pilville läheisimmäksi henkilöksi perheessä. Kysyttäessä mikä tähän on ollut vaikuttamassa, äiti totesi isän olevan se, joka hoitaa Pilviä, kun hänelle tulee epileptinen kohtaus, ja he viettävät muutoinkin paljon aikaa yhdessä puuhaten laitteiden ja puutarhan parissa.

”Pilvin suhde isään on erityinen myöskin tämän sairauden takia. Isä hoitaa Pilviä silloin, kun hänellä on kohtaus. Ja Pilvi pyytääkin yleensä isäänsä. Pilvi rakastaa sähkölaitteita, poria, sirkkeleitä ja sahoja. Isä on ihan pienestä ottanut hänet mukaan näihin puuhiin. Muuten he tekevät puutarhatöitä yhdessä, sienestävät ja lukevat.”

Kuitenkin myös äidin merkitys on Pilville suuri. Äiti on nimittäin se, joka järjestee perheen ja Pilvin suhteita naapureihin, ystäviin ja sukuun. Syiksi tähän äiti mainitsi sen, että hän käyttää enemmän aikaa perheelle, on sosiaalisempi ja hänen työnsä ei ole niin rajoittava kuin miehensä työ.

"Kysymys on ajasta. Kuitenkin minä olen se, joka käytän eniten aikaa perheelle. Sitten se on luonteesta kiinni. Olen ehdottomasti sosiaalisempi, mun mies ei ole. Sitten kolmanneksi tämä miehen työ ja sen rajottavuus. Mies matkustaa paljon ja eikä ole sillä tavalla perheenkään käytettävissä. Miehen ajan vie sitten kaikki muu niin paljon, että se on ihan kokonaan minun. Ja minulle on jopa jäänyt vastuu miehen suvusta, mikä on tosi hupaisaa."

Sille, että suhde lapseen muodostuisi mahdollisimman tyydyttäväksi ja antoisaksi on ainoa edellytys äidin mukaan se, että he ovat äiti ja lapsi.

Sisarusten välisen suhteen äiti totesi olevan hyvän joskin välillä ongelmallisen:

"Pilvin ja siskon suhde on välillä ongelmallinen. Periaatteessa hyvä, mutta välillä on skismaa. Sisko ei tahdo aina jaksaa Pilviä, eikä päinvastoin. Mutta periaatteessa hyvä suhde."

Kotona Pilvi pääasiallisesti leikkii sisarensa kanssa tai sitten leikkii omia mielikuvitusleikkejään. Hän myös piirtää, lukee, pelaa tietokoneella ja juoksee pihalla mielellään.

Pilvi ja suku

Mummot ovat Pilville läheisimmät sukulaiset. Toinen heistä asuu kaukana pohjoisessa ja toinen on samassa kaupungissa Pilvin kanssa. Sukulaisten äiti kertoi tarjoavan Pilville ystävyyttä, kuuntelijaa ja turvaa.

"Jos alkaa mummosta, niin mummo on Pilville paras ystävä ja kuuntelija. Ja Pilvi käy siellä ja Pilvi ikävöi mummoa, jos ei näe. Eli se on ystävyysuhde, ihan oikea kuuntelu ja juttelu. Sitten nämä muut, tosiaan sitä turvaakin tarjoavat. Eli hoitoa ja turvaa hyvin monet ihmisistä, jotka tässä on mainittu. Ja arkisesti ovat osallistuneet meidän elämään tekemällä asioita miellä, maalaamalla meidän taloa muun muassa."

Pilvi on yhteydessä sukulaisiin useita kertoja viikossa. Tärkeimmät yhteydenpitomuodot ovat vierailut sukulaisten luo. Myös puhelinta käytetään ja heidän kodissaan kyläillään.

Pilvin kannalta yhteydenpitoa sukulaisiin on äidin mielestä riittävästi. Yhteydenpitoa sukuun estävät äidin mielestä pitkät etäisyydet, suuret ikäerot ja erilainen traditio yhdessä olemisesta. Äidin mielestä sukulaisuus on riittävä edellytys yhteydenpitoon. Vaikka olisi vaikeuksiakin, yhteyttä sukuun pidetään. Raha on merkityksellinen huimien puhelinlaskujen maksamiseen. Pilvin sukulaisverkostossa on 11 hänelle merkityksellistä henkilöä. Sukulaiset ovat pääasiassa aikuisia. 13-vuotias serkkutyttö ja 11-vuotias serkkupoika olivat tulleet Pilville tärkeiksi aikuisten sukulaisten lisäksi.

Pilvi, ystävät, naapurit ja harrastukset

Pilvillä ei ole oikein läheisiä ystäviä naapurustossa. Hänen entinen hoitotätinsä perheineen on kuitenkin jäänyt merkitykselliseksi hänelle. Tässä perheessä on Pilvin ikäinen poika, joka on äidin mukaan kuin velihahmo Pilville. Hän tapaa tätä ystävänsä noin pari kertaa kuukaudessa. Pojan äidistä ja mummosta on myös tullut tärkeitä ihmisiä Pilville. Äiti mainitsi kolme ystävää tai naapuria, jotka ovat tärkeitä hänelle. Näihin Pilvi pitää yhteyttä hyvin vaihdellen, viikoittain tai pari kertaa vuodessa. Vierailut puolin ja toisin ovat tärkeimmät yhteydenpito-tavat. Äidin mielestä Pilviä ajatellen yhteydenpitoa on riittävästi.

Yleisesti äiti toteaa, että ystävyysuhteiden saatavuus alueella on hyvä siinä mielessä, että alue ei sido heitä mitenkään. Kun keskustelimme siitä, onko ystävyysuhteita Pilvin elämässä korvannut jokin asia, äidin mielipide oli, että korvautumista ei ole tapahtunut, koska hän ei halua kavereita eikä ota kontakteja.

”Pilvillä on pikemminkin niin, että hän ei halua kavereita eikä ota kontakteja. En tiedä onko sitten niin, että aikuiskontaktit korvaa lapsiystäviä tai se muu tekeminen. En ole ihan varma, koska se on niin asperger-lapsen kohdalla. Tällöinen mahdollisuus on, mutta se on lapsen valinta ja se ohjautuu lapsen kyvyttömyydestä hallita ihmissuhteita.”

Pilvi ei ole käynyt missään harrasteryhmässä kahden viimeisen vuoden aikana. Aiemmistä harrastuksista ei merkittäviä ystävyysuhteita ole syntynyt. Äiti näki syyksi harrastusten puutteeseen Pilvin sairauden ja hänen jaksamisensa.

”Kyllä, juuri Pilvin sairaus. Pilvi ei hyödy lapsiryhmästä. Se näkyi selvästi muskarissa. Pilvillä on vaikeuksia toimia lapsiryhmässä. Pilvi musiikki-leikkikoulussakin vetäytyi omaan nurkkaan tai pois leikeistä ja lauluista. Ei se kannattanut. Ja toinen, että Pilvi ei myöskään jaksaa. Eli koulupäivä on niin uuvuttava ja kontakteja on jo muutenkin paljon. Kun on ensin koulu ja sitten on iltapäiväryhmä, niin Pilvi ei jaksaa kolmatta, että vielä lähettäisiin. On ajateltukin, että Pilvi käy vielä kaiken lisäksi kahdessa terapiassa, että Pilvin ei sitten tarvitse harrastaa. Vasta sitten, kun se tulee häneltä itseltään, on ajateltu että voi mennä johonkin ryhmään.”

Pilvin ystäväverkko on aikuispainotteinen. Verkostokartalla siihen lohkoon on piirretty kolme merkityksellistä henkilöä, joista yksi on Pilvin kanssa samanikäinen poika ja kaksi muuta on aikuisia.

Pilvi, päivähoito ja koulu

Koulussa Pilville erityisen tärkeäksi ovat tulleet luokan oma naisopettaja ja eräs oppilas, joka on poika. Kaikkiaan koulusta Pilville tärkeiksi ihmisiksi äiti mainitsi kuusi henkilöä, joihin edellä mainittujen lisäksi kuuluu rehtori, miespuolinen avustaja sekä kaksi muuta poikaoppilasta. Päiväkodissa koulupäivän jälkeen tapahtuvassa hoidossa Pilville on tullut läheisiksi oman 5-vuotiaan siskon lisäksi kaksi kehityksessään viivästynyttä, häntä 2–3 vuotta nuorempaa tyttöä. Eräs lastenhoitaja oli myös tullut hänelle tärkeäksi.

Päiväkodissa Pilvi vietti aikaansa lähinnä itsekseen lukien tai piirtäen tai sitten toisten tyttöjen kanssa roolileikkejä leikkien.

Pilvi ja viranomaisverkosto

Kotona Pilvi puhuu kolmesta tärkeästä viranomaisverkostoon kuuluvasta henkilöstä. He ovat puheterapeutti ja astma- ja allergialääkäri. Edelleen äidin mielestä myös sairaalan lastenhoitajasta, joka on ollut Pilvin omahoitaja, on tullut hänelle merkityksellinen. Tämä ilmenee siten, että Pilvi puhuu hänestä ja on jopa kirjoittanut satuja tästä henkilöstä tarinavihkoonsa.

”Me on ajateltu, että kun sairaalaolot on traumaattisia, niin se on valtavan tärkeä tämä omahoitajahenkilö. Tässä tapauksessa tästä on tullut Pilville hirveän positiivinen hahmo. Me jopa lähetämme tälle henkilölle joulukortin.”

Se, miksi astma- ja allergialääkäristä on tullut niin merkityksellinen, johtuu äidin mielestä siitä, että lääkäri on ”tosi jännä tyyppi vieläkin, hyvin käsittelee lapsia”.

Tärkeimmäksi viranomaisten antamaksi anniksi itselleen äiti mainitsee hoidon ja tiedon. Jossain määrin perhe saa myös tukea, muttei koe saavansa sitä lääkintähenkilöstöltä, vaan pikemminkin kasvatuksen ammattilaisilta, esimerkiksi päiväkodin henkilöstöltä. Tämän perhe on kokenut suorastaan pettymykseksi.

”Emme ole sieltä (lääkäreiltä, asiantuntijaporukoilta) saaneet sitä tukea, mitä olisi ehkä joskus tarvinnutkin, mutta meillä on aktiivinen käsitys vanhemmuudesta, niin olemme hakeneet tuen jostain muualta... Meidän ystäväverkossa on erityisasiantuntemusta, jota perhe käyttää pikemmin kuin ammattiauttajia.”

Pilviä ajatellen viranomaisverkoston anti on akuutti hoito, eikä äidin mielestä muuta. Viranomaisverkoston merkityksen Pilvin kannalta äiti näkee yhteistyön tärkeyden kautta:

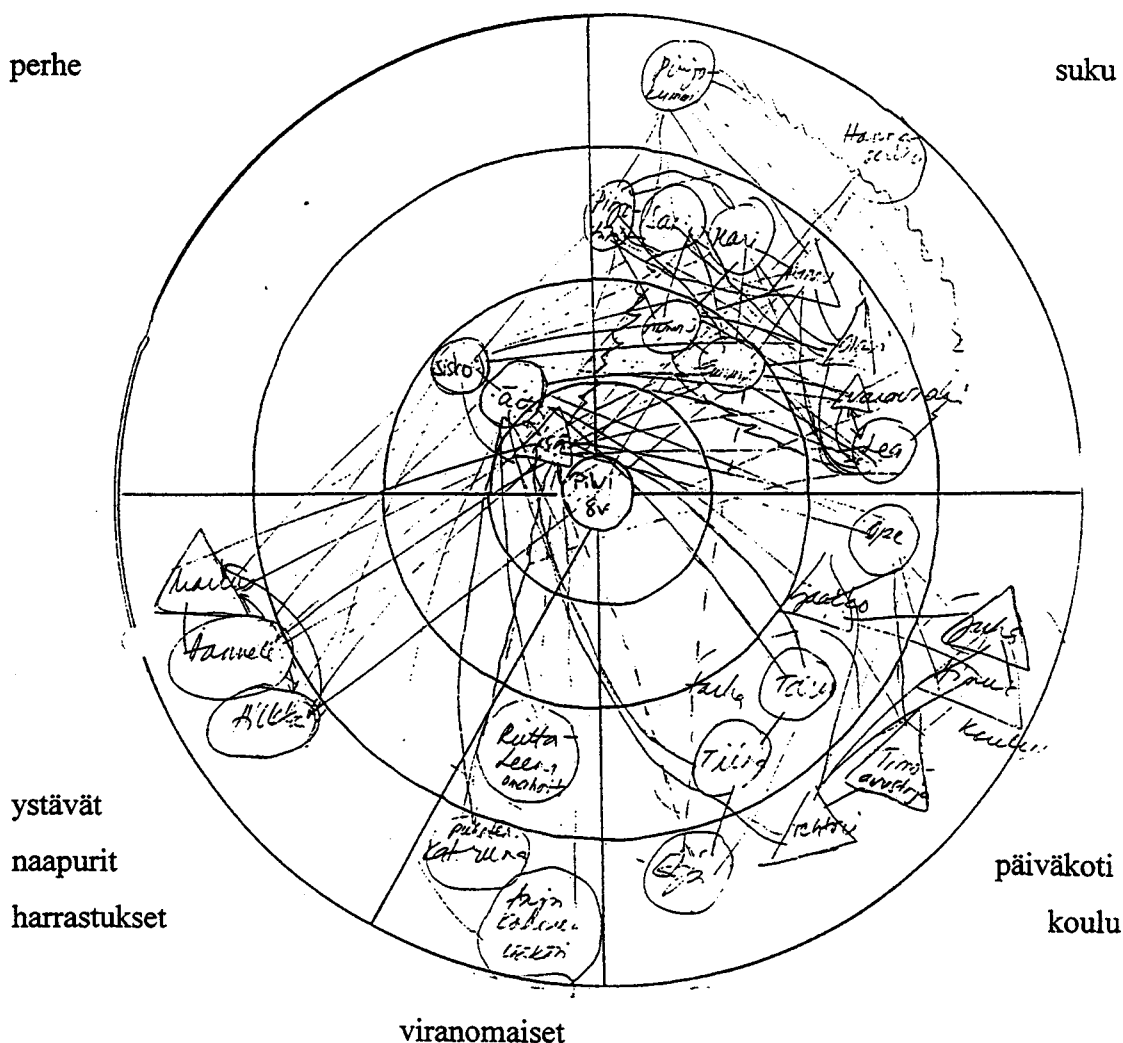
”Näitten yhteistyö on meille tärkeää. On tärkeätä, että eri pisteitten informaatio kulkee hyvin ja että pisteet toimii johdonmukaisesti ja hyvin yhteen. Se on Pilvin fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin kannalta tärkeää. Mutta tämä verkko ei kovin tiiviisti liity meidän perheverkkoihin ja sukulaisverkkoihin. Mutta meillä aivan selvästi tämä verkko lepää perheen ja suvun ja ystävien varassa. Sitten on tietenkin, että meidän ystäväverkossa on erityisasiantuntemusta, jota perhe käyttää pikemmin kuin ammattiauttajia, koska meillä on puhumisen, kielen ja kommunikaatiohäiriöitten ja erityispedagogiikan ja muitten asiantuntijoita. Jotenkin on meille luontevampaa käyttää omaa tietoverkkoa kuin näitä jollakin lailla jopa etäisiksi jääneitä virallisia auttajia. Se ei ole viranomaisverkon vika. Hehän ovat käytettävissä.”

Kuitenkin äiti näki, että viranomaisverkosto on perheelle ehdottomasti tuki ja samoin myös Pilville. Äidin mielestä myös ammattihenkilöt toimivat hyvin yhteistyössä keskenään Pilvin hyväksi:

"Kyllä toimivat, mutta nyt minä ajattelen kuviota, joka on nyt Pilvin kohdalla akuutti eli tarha, päiväkoti, siis päivähoito ja koulu ja keskussairaala. Minusta oikein hyvin. Ja se on oikeastaan näitten kaikkien pisteitten kunniaksi sanottava, että näissä pisteissä on sellaisia henkilöitä, jotka ovat yhteistyökykyisiä. Eli en tiedä koko verkkoa kuinka hyvin se toimii. Mutta on meillä huonompiakin kokemuksia, ei se aina ole toiminut."

Lisäksi äiti totesi, että aina ei ole riittänyt ymmärrystä Pilviä eikä perhettä kohtaan. Myöskään aina perheen toiveita ei ole tavoitettu.

Yhteenveto Pilvin sosiaalisesta verkostosta

Pilvin sosiaalinen verkosto vaikuttaa melko tasapainoiselta. Perheellä ja suvulla on kuitenkin tärkein merkitys Pilville. Ystävyysuhteita vertaisryhmiin ilmeni vähän, mutta Pilvillä oleva asperger-syndrooma selittää paljon tätä tilannetta. Hänellä ei ole suurta halua hakeutua toisten seuraan, vaan hän mieluummin vetäytyy. Koulun ja päivähoidon kautta tulevilla lapsikontakteilla on varmaan suuri merkitys sosiaalisten taitojen oppimisessa ja vertaisryhmänä, koska muita kontakteja on vähän vertaisryhmään. Verkosto on aikuispainotteinen, sekä suvun että ystävien osalta ja linkkejä on tiuhaan eri sektoreiden välissä. Isä on Pilville kaikkein tärkein henkilö verkostossa. Äiti on puolestaan nexus-henkilö, joka huolehtii yhteyksistä muihin sekä järjestee niitä. Hän tuntee hyvin lähes kaikki Pilvin verkostoon kuuluvat henkilöt. Isä ei tunne verkostoa yhtä tarkkaan kuin äiti.

Pilvin sosiaalinen verkosto vaikuttaa aktiiviselta ja tukea antavalta sekä hänelle itselleen että perheelle. Äidin ja perheen läheiset ihmissuhteet ovat melko samat Pilvin läheisten ihmissuhteiden kanssa.

Viranomaisverkoston osuus ei korostu, vaan on luonteva osa verkostoa.

Jos Pilvin ystävyysuhteita peilataan pohjoismaisen, tavanomaisesti kehittyneiden lasten ystävyysuhteita tarkastelleen tutkimuksen (Langsted & Sommer 1990) tuloksiin nähden, voidaan todeta, että Pilvin tärkeiden ystävyysuhteiden määrät jäävät alle tutkimuksen osoittaman tason. Kuitenkin on otettava huomioon se, että Pilvillä on nimenomaan ongelmia kontaktin luomisessa toisiin lapsiin sekä osittain kommunikointikyvyssä. Hänen verkostoonsa kuuluu kaikkiaan 29 henkilöä.

Maantieteellisesti verkosto levisi laajalle pohjoiseen erityisesti suvun osalta. Pitkät välimatkat olivatkin eräs syy, joka esti yhteydenpitoa osaan verkostoon kuuluvista henkilöistä.

3.2 Merin sosiaalinen verkosto

Taustatietoja

Meri on 6 v 11 kk vanha tyttö, jolla on hyvin harvinainen VCF-oireyhtymä sekä puheen kehityksen viivästymä. Häneltä on myös korjattu sydänvika vastasyntyneenä.

Hän ja hänen 38-vuotias äitinsä asuvat kahdestaan kaupunkialueella vuokralla kerrostalossa, johon ovat muuttaneet neljä kuukautta aikaisemmin. Asunnossa on kaksi huonetta ja keittiö. He muuttivat tähän asuntoon kaupungin toiselta asuma-alueelta. Äidin mukaan muutto on vaikuttanut Merin ystävyysuhteisiin siten, että hän kaipaa entistä ystävänsä, vaikka muuton myötä on naapureiden joukosta tullut lisää yksi ystävä.

Merin äiti on välillä töissä ja välillä työttömänä. Tutkimushetkellä äidillä oli työpaikka. Äidillä on kouluasteen tutkinto ja hänen työnsä on vuorotyötä hoiva-alalla. Äiti on varsin tyytyväinen nykyisiin asumisolosuhteisiin ajatellen Merin ystävyysuhteita. Meri on päivähoitossa alueella sijaitsevassa päiväkodissa.

Äidin mielestä Meri on ystävällinen, seurallinen ja mukautuu toisten lasten leikkeihin. Keskittymiskyvyn puute ja malttamattomuus olivat äidin mielestä haittaavia tekijöitä, kun keskustelimme Merin taidoista olla toisten lasten kanssa:

”Kyllä se alussa ensin jos on, ujostuttaa ensin, mutta kyllä sitten menee mukaan ja on rohkeutta ehdottaa uutta leikkiä tai jotain semmoista... Ja se on vähän semmoista, ettei oikein pysty keskittymään mihinkään oikein kunnon leikkiin... Se on semmoista hyppimistä ja huutamista... Harvoin näkee jotain kaveria, niin sitä ei malta. Sitä pitää vaan sitä omaa, omaa touhuaan sitten. Toisinaan menee hyvin, toisinaan... Kyllähän se on siitä justiin, että minkälainen kaveri on.”

Kysyttäessä äidin mielipidettä siihen, onko hänen tyttärensä hänen mielestään tyytyväinen ihmissuhteisiinsa, äiti oli sitä mieltä, että Meri ei ole aivan tyytyväinen, koska hän sanoo viikottain, ettei hänellä ole kaveria.

"Mutta kyllä sitten, jos on pitkään kotona mun kanssa tai useampia päiviä, niin kyllä se heti, että ei ole kaveria. Kyllä ehkä enempi niitä, mutta sehän olisi jatkuvasti kyllä tuolla menossa. Mutta kyllähän se tietysti tuo koirakin nyt on vähän kaverina, mutta kyllä se enempi ehkä kaipaisi vielä sitä kaveria mitä on. Se on niin nyt siinä, siinä semmosessa vaiheessa, että sen kaverit on niin tärkeitä."

Äidin mukaan kaverien lisäksi Meri toivoo vielä saavansa pupun. Äiti asetti iän ja sen, että leikkikaveri olisi samalla aaltopituudella tärkeimmiksi toiveiksi kavereiden suhteen. Äiti koki myös, että on tärkeää lapselle, että hänellä on muitakin läheisiä ihmisiä elämässään kuin vanhemmat ja sisarukset.

"No tuohan se rikkautta ja kaikkea. Se olisi aika yksipuolista jos ei olisi muita."

Tärkeimmiksi henkilöiksi äiti mainitsi vanhempien ja sisarusten lisäksi lähisukulaiset ja serkut. Merin elämässä oli ollut kaksi päättynyttä ihmissuhdetta. Mummo oli kuollut Merin ollessa noin kolmevuotias, ja perhe oli muuttanut neljä kuukautta aikaisemmin, jolloin yksi tyttökaveri oli jäänyt toiselle asuma-alueelle. Meri on ilmaissut kaipaavansa mummoa, vaikka oli vielä kovin pieni hänen kuollessaan:

"Kyllähän se sitten mun äitini, että se muistaa sen. Ei se silloin sitä oikein tajunnut, kun siitähän on kolme vuotta, tulee. Nyt sitten kun mä puhun niistä näin, niin kyllä se muistaa sen ja se alkaa... Mä sanon, että se oli mun äiti ja kerron, niin sitten alkaa ihan tulemaan kyneleet ja se alkaa..."

Muutosta aiheutuneella ystävän menetyksellä oli ollut jonkun verran vaikutusta Merin elämään. Äiti ei tarkkaan muistanut asiaa, mutta koki, että Meri oli ollut jotenkin erilainen kuin ennen. Merin äiti koki paineita hänen ystävyysuhteidensa vuoksi. Äidin mielestä oli kysymys ajan vähyydestä sekä myös saamattomuudesta ottaa yhteyttä.

Äidin mielestä Merin ja hänen ihmissuhteensa ovat melko eriävät.

”No kun mulla on semmoisia, paljon kaveria ja omaa ikäluokkaa ja semmoisia, että mä en halua Meriä sekottaa niihin. Että se ei tiedä yhtään mun, ettei sillä tule semmoista hajaannusta. Mä haluan pitää Merin ulkopuolella niistä.”

Käytännössä tämä on mahdollista siten, että äiti tapaa näitä ystäviään silloin, kun Meri on isän luona hoidossa.

Merin äiti oli täysin samaa mieltä siitä, että lapsen lämpimät ja läheiset ihmissuhteet ovat paljon riippuvaisia äidin ja/tai isän voimavaroista, ajasta ja aktiivisuudesta.

Meri ja perhe

Äiti arvioi itsensä tyttärelleen läheisimmäksi perheenjäseneksi. Syyksi hän näki sen, että hän on Merille turva kaikissa tilanteissa:

”Että jos tulee hätä, hätäpaikka tai joku niin. Tai kipeä tai joku, niin se turvaa äitiin. Kyllä se kumminkin se äiti on.”

Isä tapaa usein Meriä ja tyttären hoito yhdessä on sujunut vanhemmilta hyvin. Perheeseen kuuluvat myös marsu ja koira, josta on tullut hyvin tärkeä Merille.

”Kyllä se nyt jo sairaalassa niin kehui, että mulla on ikävä Viliä. Sitten se sanoi eilen illalla, että sun pitää, pitäisikö sun (äidin) mennä, kun mä olin siellä, kun se meni nukkumaan. Jotenkin, että pitää mennä äiti, että Vilillä on ikävä siellä.”

Jos Merillä ei ole kotona kaveria, hän leikkii yksin nukeilla ja piirtää aika paljon. Äidin kanssa pelataan peliä ja luetaan kirjaa. Äiti koki, että on hyvä, että isä ottaa paljon luokseen Meriä, sillä hänen voimavaransa eivät tahdo aina riittää, koska Meri on niin vaativa lapsi:

”Joskus tuntuu, tai useinkin, ettei jaksu. Sitten kun se on äiti aina, jolle se purkaa ja kiukuttelee. Äidillä on vähän sitä, että ei saa kaikkia tahtoansa, niin se sitten koettaa äitiä. Isä paremmin antaa periksi kaikki.”

Merin hoidon vaativuus tulee siitä, että hän kysyy usein samaa asiaa, eikä tahdo ymmärtää, vaikka hänelle selitetään. Hän ei tahdo myöskään olla yksin, vaan vaatii aikuisen kanssaan puuhailemaan.

”No, se takertuu asioihin ja sitä samaa kysyy monta kertaa. Ja sitten, vaikka on selittänyt, niin se ei mene perille. Että se jää siihen paikalleen. Ei ymmärrä mitä ihan tuon ikäinen. Ja paljon asiaa kun jäljessä on, niin sitä pitää kaksinkertainen voima niihin... menee sitten. Sitten kaikissa vähän pitää olla neuvomassa ja sitten kun ei tajua asioita, pitää olla jatkuvasti ohjaamassa... Ei oikein ole semmoinen koskaan ollut, että yksin. Nyt se on vähän enempi, että yksin leikkii. Mutta kyllä se niin vähän ollut, että aina sitten pitäisi olla siinä.”

Jotta suhde lapseen muodostuisi mahdollisimman tyydyttäväksi ja antoisaksi, se edellyttäisi Merin äidin mukaan enemmän aikaa olla lapsen kanssa sekä rahaa, jotta voisi mennä ja harrastaa. Perheen ulkopuolisten suhteiden hoitamisessa auttaisi myös auto.

Yleisesti ottaen äiti koki, että Merillä on hyvä suhde äitiin. Äiti koki harmillisena sen, kun hän joutuu välillä laittamaan lapselleen rajoja tiukastikin ja joutuu olemaan ankara. Mutta äidin mielestä on tärkeää pitää rajat, ja olla myös hyvä lapselle selvittelyjen jälkeen.

Meri ja suku

Meri on yhteydessä johonkin sukulaiseen kerran viikossa. Usein se on isä, jonka tulisi verkostokartan piirtämisessä eron vuoksi lukeutua sukulaisten ryhmään. Puhelimella ja vierailuilla puolin ja toisin Meri pitää yhteyttä sukulaisiinsa. Äidin mielestä yhteydenpitoa sukulaisiin on riittävästi. Sukulaisten merkityksen Merille äiti näki hyvänä asiana:

"Kyllä kai se nyt aina virikkeitä saa. Ja onhan se... pakostakin sitä saa aina. Sitten semmoista kai sitä nyt aina läheisyyttä saa ja sitä jotakin hyvän olon tunnetta."

Äidin mielestä yhteydenpidossa sukulaisiin auttavat hyvät välit ja ettei unohda heitä. Yhteydenpidon esteenä äiti koki kolmivuorotyön, joka rajoittaa ajankäyttöä.

"Mutta kyllä mä sanon, että jos on kokonaan aina kolmivuoro, niin kyllä se on, siitä kärsii perhe ja kaikki."

Merille läheisiä tärkeitä sukulaisia löytyi 19 henkilöä. Tärkeimpänä Meri koki suhteen isäänsä, sitten tulivat 5-vuotias serkkutyttö ja äidin ystävän 9-vuotias tyttö, mummu ja pappa, kummin perhe sekä äidin sisaret. Äiti kokee, että noin kolme vuotta sitten kuolleen mummollakin on merkitystä Merin elämään, vaikka hän oli silloin vain kolmen vuoden vanha. Meri tuntuu muistavan hänet, kun hänestä keskustellaan, ja itku tulee silmään.

Sukulaisverkosto näyttää verkostokartalta kaikkein suurimmalta. Siellä on 19 henkilöä, joiden välillä on paljon linkkejä. Suvusta ei ole linkkejä muille verkostokartan sektoreille kuin perhesektorille.

Äiti näyttäisi olevan nexus-henkilö ja tuntevan kaikki Merin verkostokartan henkilöt. Isä puolestaan ei kovin hyvin tunne Merin päiväkodin, naapuruston ja viranomaisten kautta tulevia tärkeitä henkilöitä. Sukulaisverkostossa on lähes yhtä paljon aikuisia ja lapsia. Aivan Merin ikäistä sukulaislasta ei kartalla ole. Äidin mielestä Meri on paljon menossa ja sukulaisiin pidetään yhteyttä.

Meri, ystävät, naapurit ja harrastukset

Meri on ystäväystynyt yhden seitsemänvuotiaan naapurin pojan kanssa. He tapaavat toisiaan pari kertaa viikossa tai joskus useamminkin. Pääasiassa he pelaavat yhdessä.

”Ne on pelannut nyt, kun sillä on niitä pelejä. No ei ne kyllä taida oikein semmoista mitään järkevää tehdä, että sen koiran kanssa sitten. Koira siinä niin... Piilostakin ne on joskus vähän olleet.”

Kaksi Merin ystävästä on myös hänen päiväkotikavereitaan, ja heitä hän tapaa arkisin lähes päivittäin. Vierailut puolin ja toisin ovat tärkein yhteydenpitomuoto. Merin äiti katsoo, että yhteydenpitoa ystäviin tulisi olla enemmän. Ystävyys-suhteiden saatavuuden äiti kokee asuma-alueella hyväksi, koska kerrostaloja on lähellä ja lapsia on aina niiden ympärillä. Meri itse on ollut arka menemään ulos toisten seuraan, mutta on nyt mennyt koiran kanssa vähän ulos leikkimään.

Meri ei ole äidin mielestä korvannut ystävyys-suhteitaan millään, vaan jos hän on yksin, hän hakeutuu äidin seuraan, leikkii itsekseen tai hakee itselleen jonkin kaverin. Merillä ei ollut mitään erityistä harrastusta, koska hän väsyä äkkiä ja muuttuu silloin kiukkuiseksi. Harrastuksen tarvetta lievitti myös äidin mielestä se, että Meri oli päivittäin päiväkodissa toisten lasten seurassa. Äiti sijoitti ystäväverkostoon kolme lasta, joista kaksi oli tyttöjä ja yksi samanikäinen poika.

Meri ja päiväkot

Merille päiväkodissa on tullut tärkeäksi viisi oman ryhmän tyttöä. Näistä tytöistä kaksi on kehityksessään viivästynyttä. Tytöt ovat yhtä lukuun ottamatta lähes Merin ikäisiä. Toinen kehityksessään viivästyneistä tytöistä oli tullut erittäin merkittäväksi ystäväksi Merille, ja he tapaavat toisiaan myös päivähoiton ulkopuolella iltaisin ja joskus viikonloppuisinkin.

Päiväkodissa ystävykset lähinnä leikkivät roolileikkejä, pelasivat pelejä tai piirsivät yhdessä. Merin äiti tunsu päiväkodin lapset melko hyvin, sillä hän usein haki ja toi Meriä ja tutustui tällöin näihin lapsiin henkilökohtaisesti. Päiväkodin henkilökunta oli äidin mielestä Merille jossain määrin merkityksellistä, vaikkei hän puhunut henkilöistä nimillä. Asia tuli esille eri asiayhteyksissä (esim. hän kysyi kuka soitti päiväkodista tai missä joku täti asui).

Meri ja viranomaisverkosto

Meri on kehitysviivästymänsä vuoksi tekemisissä keskussairaalan, korvalääkäriin ja puheterapeutin kanssa. Äidin oli hyvin vaikea ottaa kantaa siihen, ovatko Meriä hoitaneet tai kuntouttaneet ammatti-ihmiset tulleet hänelle merkityksellisiksi. Sen, mitä Meri näiltä ammatti-ihmisiltä saa, äiti kuvasi näin:

”Kyllähän se tietysti on sellainen kokemus kanssa, että menee lääkäriin ja ettei mitään tehdä semmoista kipeää. Ja hyvin mielellään meneekin aina eikä mitään pelkoa ole jäänyt.”

Äiti koki ammatti-ihmiset hyväksi, koska tekevät työtä lapsen parhaaksi. Kun äidiltä tiedusteltiin, kokiko Meri ammatti-ihmiset tueksi vai taakaksi, äiti vastasi:

”No kyllä se nyt aina, ei se mitään vastaan kyllä. Niin, että kyllä se nyt aina, kun mennään sinne, niin ei se sano koskaan, että ei mennä.”

Kuinka äiti itse kokee ammatti-ihmiset? Hän oli sitä mieltä, että he ovat sekä taakka että tuki.

”No taakka tietysti siinä mielessä, että aina joutuu käymään. Mutta kyllähän se tukikin on, että totta kai se on. Se on vähän sekä että. Mutta kyllä se taakaksi joskus käy, aina pitää hypätä.”

Äidin mielestä ammatti-ihmiset eivät osanneet oikein tehdä yhteistyötä keskenään ja hoitivat vain oman asiansa. Äiti koki, että hänen tuli olla paljon kaikessa mukana, myöskin päättämässä, että asiat sujuvat. Puheterapeuttia Meri tapaa viikottain, korvalääkäriä silloin tällöin ja keskussairaalassa vierailaan myös tarpeen mukaan. Äiti piti viranomaisverkoston osuutta lapsen muihin verkoston osiin nähden aika tärkeänä.

henkilö Merille, mutta verkostokartalla isä jopa näyttäisi olevan lähempänä Meriä. Linkkejä on tiuhaan, etenkin perheen ja suvun kesken. Viranomaisverkostosta vain puheterapeutin osuus tärkeiden ihmisten joukossa tulee esille.

Merin ystävyysuhteet keskittyvät pääasiassa päiväkotiin. Vertaisryhmänä sen merkitys on varmaan suuri Merin sosiaalisten ja muiden taitojen oppimisessa. Myös suvun parissa on lähes samanikäisiä lapsia. Naapurustossa leikkikavereita on vielä vähän ja tämä selittyy osaltaan sillä, että muutosta on kulunut vasta neljä kuukautta.

Ikärakenteeltaan sosiaalinen verkosto on monipuolinen. Siihen kuuluu tasapainoisesti aikuisia ja lapsia. Myös sukupuolijakaumaltaan verkosto on melko tasapainoinen. Maantieteellisesti verkostoon kuuluvat sijoittuivat pääasiassa saman läänin alueelle. Verkostoon kuuluu kokonaisuudessaan 24 henkilöä. Tämä on hyvä määrä, sillä Seikkulan (1994, 26) mukaan tavanomaisen työssäkäyvän aikuisen verkostoon kuuluu 25 tärkeää ihmistä. Näistä ihmisistä erityisen läheisiksi koettiin 3–6 henkilöä. Myös Merillä oli sopiva määrä erityisen tärkeäksi koettuja henkilöitä. Heitä oli viisi. Pohjoismaiseen tutkimukseen (Langsted & Sommer 1990) nähden lasten määrät verkostossa jäävät hieman alle pohjoismaisen tutkimuksen tuloksen sekä kotona että päiväkodissa.

3.3 Tuulin sosiaalinen verkosto

Taustatietoja

Tuuli on 5 v 6 kk vanha tyttö, jolla on vaikeutta kielen, hahmotuksen ja silmä-käsiyhteyden kehityksessä. Hän on hoidossa päivisin päiväkodissa. Tuuli asuu 39-vuotiaitten vanhempiansa kanssa kaupunkialueella kerrostaloasunnossa, joka on kaksio. He ovat asuneet asunnossa koko Tuulin iän. Asuntoa lähellä on puistoja ja alue on rauhallinen, eikä siellä ole liikaa autoja. Molemmat vanhemmat käyvät töissä. Äidillä on säännöllinen päivätyö ja isällä on säännöllinen kolmivuorotyö. Molemmat ovat töissä tehtaassa työntekijöinä.

Äiti sanoi olevansa tyytyväinen asumisolosuhteisiin Tuulin ystävyysuhteiden kannalta. Tuuli vain on äidin mielestä niin ujo ja syrjäanvetäytyvä, ettei rohkene mennä leikkimään, jos ei tunne lasta ennestään.

”Se ei ryntää sinne niin kuin jotkut lapset. Että heti kun näkee ihmisen, niin heti ryntää sinne. Tuuli on sillä lailla, että syrjässä katsoo ja seuraa.”

Äidin mukaan Tuuli ei ole aivan tyytyväinen ihmissuhteisiinsa. Päiväkodissa hän on tyytyväinen, mutta viikonloppuna esim. kotona tuntuu jotenkin hankalalta, kun ei ole leikkikavereita. Tuuli ei ole kuitenkaan itse ilmaissut, että leikkikavereita tai sisarusia tulisi olla enemmän.

Äiti toivoi, että Tuuli saisi läheltä hyvän kaverin, ja että he voisivat sitten kahdestaan ulkoilla ja kyläilisivät toistensa luona. Äidin mielestä on tärkeää, että lapsilla on muitakin läheisiä ihmissuhteita kuin vanhemmat ja sisaret. Lapselle on äidin mukaan merkitystä sillä, että oppii olemaan eri ikäisten ihmisten kanssa. Tällaisia läheisiä ihmisiä voivat olla mummo ja pappa.

Äiti ei koe paineita Tuulin ystävyysuhteiden vuoksi. Täysin samaa mieltä äiti oli siitä, että Tuulin lämpimät ja läheiset ihmissuhteet ovat paljon riippuvaisia hänen omistaan ja hänen miehensä voimavaroista, ajasta ja aktiivisuudesta.

Tuuli ja perhe

Äiti arvioi itsensä tyttärensä läheisimmäksi perheenjäseneksi. Tähän on vaikuttanut se, että äiti touhuaa Tuulin kanssa paljon. Ulkoilevat, piirtävät ja lukevat. Isä puolestaan ei leiki Tuulin kanssa. He lähinnä lukevat ja katselevat televisiota yhdessä. Yksin ollessaan Tuuli leikkii roolileikkejä ja piirtää. Äidistä tuntui, että hänellä on riittävästi voimavaroja olla Tuulin kanssa, vaikka joskus hänestä tuntui, että hän on aika väsynyt työpäivän jälkeen. Äiti koki myös, että hänellä on sopivasti aikaa puuhata Tuulin kanssa. Isän kolmivuorotyö puolestaan tuntui olevan yksi rajoittava tekijä lapsen kanssa olemiseen.

Tuuli ja suku

Tuulin läheisimmät sukulaiset ovat mummot ja pappa, joihin oltiin yhteydessä kerran viikossa. He asuvat samalla paikkakunnalla kuin Tuuli itse. Tuntui, että muihin sukulaisiin yhteydenpito oli satunnaista ja vähäistä. Perhe piti yhteyttä sukuun puhelimitse sekä vierailten puolin ja toisin. Perheellä ei ole autoa, mutta sitä äiti ei maininnut syyksi, joka estäisi yhteydenpitoa sukulaisiin. Ajan vähyys oli suurin este ja jos sitä olisi enemmän, se auttaisi yhteydenpidossa. Kaikesta huolimatta äidin mielipide oli, että yhteydenpitoa on tällä hetkellä ihan sopivasti sukuun päin. Äiti mainitsi kaikkiaan 12 sukulaista, jotka olisivat merkityksellisiä tai läheisiä Tuulille.

Tuuli, ystävät, naapurit ja harrastukset

Tuulilla ei ole naapurustossa tällä hetkellä yhtään ystävää. Hänellä ei ole ketään muutaakaan ystävää paitsi ne, jotka ovat hänelle tärkeitä päiväkodissa. Äidin toive on, että Tuulilla olisi ystäviä. Hän kokeekin, että ystävän saatavuus asuinalueella on melko hyvä, mutta hän näkee pulmana lapsensa aran luonteen.

”Se on varmaan se Tuulin luonne. Että kun on kerrankin leikkipuisto niin se kun näki, että siellä on aikuisia ja outoja lapsia, niin se meinasi, että ei mennään toiseen puistoon. Mä sanoin, että mennään nyt tuohon kun siinä on lapsia. Se heti sanoi, että ei kun mennään toiseen puistoon. Kun Tuuli tulisi vähän rohkeammaksi, siitä se johtuu. Uskaltaisi vaan itseänsä työntää eteenpäin.”

Tuulilla eivät ystävyysuhteet ole korvautuneet mitenkään erityisellä tavalla. Hän leikkii yksin tai sitten äidin on oltava hänen kaverinaan. Tuuli ei harrasta mitään. Äiti mielellään veisi tanssimaan tai jumppaamaan, mutta hän kokee, että ei saa tarpeeksi tietoa lasten harrastus-mahdollisuuksista.

Tuuli ja päiväkot

Tuuli on ystäväystynyt viiden samassa ryhmässä olevan tytön kanssa. Kaksi hänelle läheisintä leikkikaveria on lähes saman ikäisiä, ja myös heillä on kehitysviivästymää jollakin kehityksen alueella. Kolme muuta tyttöä on myös lähes saman ikäisiä kuin Tuuli. Tytöt leikkivät paljon roolileikkejä, pelaavat ja piirtävät yhdessä. Tuuli ei tapaa päiväkotiystäviään päivähoitoajan ulkopuolella. Kenestäkään päiväkodin aikuisesta Tuuli ei ole puhunut kotona, joten heidän merkityksensä jää epäselväksi Tuulin kannalta.

Tuuli ja viranomaiset

Äiti koki tärkeiksi viranomaiset, joiden kanssa he ovat Tuulin asioissa tekemisissä. Erityisesti hän mainitsi puheterapeutin, josta olivat Tuulin kanssa jonkin verran keskustelleet kotona, ja jonka luona hän käy viikottain. Äiti koki itse saavansa viranomaisilta lähinnä tietoja ja näki, että kyllä heillä oli Tuulillekin tärkeää annettavaa.

Se miten perhe kokee ammattihenkilöt, tukena vai taakkana, äiti sanoi olevan sekä että:

”No välillä tuntuu, että se on taakka, koska rahallista menoa siinä tulee. Että muutenkin kun on asuntovelkaa ja kaikki painaa niin... Mutta muuten toisaalta se on kyllä tärkeää, että Tuulille pienestä asti opetellaan ne ja sitten mekin saadaan siinä oppia vähän. Se on sillä lailla tärkeää, että koulussa sitten vähän enemmän pärjää.”

Myöskin Tuulille itselleen äiti koki ammatti-ihmiset enemmän tueksi. Ammatti-ihmisten yhteistyö sujui äidin mielestä hyvin.

”Koska ne meidän kanssa juttelee ja kyselee.”

Verkostokarttaan ystävä-sektorille äidin piirtämät lapset eivät ole Tuulille merkittäviä. He ovat naapurustossa olevia lapsia, joiden kanssa Tuuli ei kuitenkaan leiki. Aikuisia on 12, joista miehiä on vain viisi. Kokonaisuudessa Tuulin verkostossa on 16 henkilöä. Tuulin leikkikavereiden määrä jää alle pohjoismaisen tutkimustuloksen, jonka mukaan kotona lapsella on 3–4 leikkikaveria, joiden kanssa on erityisen paljon tekemisissä ja päiväkodissa vastaava määrä on 4–10 lasta. Tuulilla ei ollut kotona yhtään leikkikaveria ja päiväkodissa viisi. Päiväkodin aikuisten merkitys Tuulille jäi epäselväksi, koska hän ei puhu heistä vanhemmilleen.

Viranomaisverkoston osuus on vähäinen, ja vain viikottain tavattava puheterapeutti tuntui olevan jollain tavoin merkittävä ihminen Tuulille.

Äidillä tuntui olevan erittäin tärkeä merkitys Tuulille ja äiti näyttäisi olevan nexus-henkilö verkostossa. Isä on myös tärkeä, mutta hän on selkeästi etäisempi äitiin nähden. Mummo ja pappa ovat myös tärkeitä ihmisiä Tuulin elämässä ja sijoittuvat isän jälkeen seuraaviksi verkostokartalle. Muuta sukua Tuuli tapasi satunnaisesti ja harvoin. Osaa serkuista hän ei ollut tavannut vielä lainkaan. Haastattelun ja verkostokartan piirtämisen antamat tulokset poikkeavat hieman siten, että verkostokartalla esiintyy enemmän merkityksellisiä henkilöitä kuin haastattelussa kävi ilmi. Päätelmäni ystävyyssektorin vähäisyydestä tulevat äidin haastattelusta, jossa hän kertoi käytännössä tilanteen olevan se, ettei tärkeitä lapsikontakteja ole säännöllisesti muualla kuin päiväkodissa.

3.4 Kokonaiskatsaus tyttöjen sosiaalisen verkoston tilanteesta

Tässä tutkimuksessa olen kuvannut ja kartoittanut kolmen hyvin eri tavoin kehityksensä viivästyneen tytön sosiaalista verkostoa. Samoin pyrin selvittämään, mitkä tekijät mahdollisesti edesauttavat tai estävät sosiaalisen verkoston kehittymistä tai säilymistä. Äidit ovat toimineet tyttäriensä sosiaalisen verkoston kuvaajina.

ainoat lapsikontaktinsa, koska hänellä ei ollut sisaruksia, harrastuksia eikä suvun puolellakaan ollut kontakteja lapsiin merkittävässä määrin. Kahden muun tytön kohdalla tilanne ei ollut aivan näin heikko, mutta kuitenkin päiväkodin ja koulun osuus painottui sosiaalisissa kontakteissa vertaisryhmään kuuluviin.

Harrastuksia tytöillä ei ollut. Tämä oli tutkimuksen toinen yllätystulos. Äitien mielestä päiväkodissa oleminen, terapioissa käynnit sekä se, ettei lapsi hyödy ryhmästä, vähensivät tarvetta harrastuksiin. Samoin tyttöjen väsyminen tuli esille kahden tytön kohdalla. Yksi äiti näki harrastusten puuttumisen syyksi tiedon puutteen eri harrastusmahdollisuuksista.

Suvun merkitys sosiaalisten kontaktien kannalta tyttärille on äitien mielestä tärkeä. Tyttöjen verkostot olivatkin perhe- ja sukupainotteisia. Kahden tytön kohdalla sukulaisverkosto oli myös hyvin aikuispainotteinen. Yhteyttä sukuun oli äitien mielestä sopivasti. Yhteyttä pidettiin vierailuin puolin ja toisin. Puhelimella oli myös tärkeä merkitys kontaktien hoitamisessa. Esteiksi yhteydenpitoon sukuun koettiin pitkät matkat, suuret ikäerot, erilainen traditio, kolmivuorotyö ja ajan puute. Tyttärien kontakteja ystäviin estivät äitien käsityksen mukaan lapsen sairaus ja luonne. Itse sukulaisuus, hyvät välit sukuun, raha ja aika koettiin kontakteja edesauttaviksi tekijöiksi sukuun nähden.

Päivähoidon lasten tärkeä merkitys vertaisryhmänä ja kehitystä tukevana tuli jo aiemmin esille. Mutta päiväkodin aikuisten rooli merkityksellisinä ihmissuhteina tytöille jäi epäselväksi. Tämä johtuu siitä, että äidit eivät pystyneet arvioimaan päivähoidon aikuisten tärkeyttä lapselleen, koska tytöt eivät juuri puhuneet heistä kotona ja täten käsitystä asiasta ei ole muodostunut äideille.

Viranomaisverkoston osuus ei painotu mitenkään erityisesti, vaikka tutkimukseen osallistuneet tytöt joutuvat olemaan paljon tekemisissä eri ammattihenkilöiden kanssa kehitysviivästymiensä vuoksi. Ammattihenkilöistä ei ollut muodostunut tytöille merkittäviä ihmissuhteita paria poikkeusta lukuun ottamatta. Äidit kokivat viranomaisverkoston tärkeäksi osaksi tyttäriensä sosiaalista verkostoa. Ammattiauttajien anti oli lähinnä

Tytöt, jotka kuuluivat tutkimukseen, olivat kaikki puheen, kielen tai kommunikaation alueilla selkeästi kehityksessään viivästyneitä. Heidän puheensa oli joko epäselvää tai jäykkää ja myös vähäistä. Tytöistä kaksi on ujoja ja arkoja. Kolmannella tytöllä on todettu asperger-syndrooma, jonka vuoksi hänellä ei ole paljon tarvetta olla kontaktissa toisiin ihmisiin.

Tyttöjen verkostokarttoja tutkimalla havaitsemme konkreettisesti sen, että perhekoko on nykyisin varsin pieni. Tyttöjen perheiden koko vaihteli kaksihenkisestä nelihenkiseen perheeseen. Mahdollisesti uusperheet ovat se tekijä, joka joissain tapauksissa tulee ainoana muutostekijänä vaikuttamaan perhekoko suurentavasti, koska ydinperheeseen syntyvien lasten määrä on jo pitkään ollut keskimäärin 1–2 lasta.

Äitien merkitys tyttäriensä elämässä tuntui olevan tärkeä. Äidit olivat niitä, jotka järjestelivät kontakteja muihin tai toimivat itse tyttäriensä leikkitovereina, varsinkin silloin, kun ketään muuta kaveria ei ollut saatavilla. Näin oli kahden tytön kohdalla. Kolmannenkin tytön kohdalla äiti huolehti kontaktien järjestämisestä, mutta isä oli kuitenkin tyttärelle merkityksellisempi ihminen kuin äiti.

Naapurustossa olevien ystävien vähäisyys oli tutkimuksen tuloksissa yksi yllätys. Yhdellä tytöistä ei naapurustossa ollut yhtään ystävää ja kahdella muulla tytöllä vertaisryhmään kuuluvia, samanikäisiä ystäviä naapurustossa oli vain yksi.

Tutkimieni tyttöjen kontaktit lapsiin olivat siis pääasiassa päiväkodissa ja koulussa. Kotona tämä oli äideille hieman kuormitusta lisäävä tekijä, koska he joutuivat olemaan kotona tyttäriensä leikkitovereina. Äidit toivoivatkin, että tyttäret saisivat naapurustosta kavereita seurakseen.

Mielestäni olisi tärkeää kaikin tavoin tukea lasten naapuruus- ja harrastussuhteita ikätovereihin. Vertaisryhmän merkitys kasvaa lapsen iän karttuessa ja murrosiässä vertaisryhmän merkitys kotoa ja vanhemmista irtautumisen helpottajana on suurin. Päiväkotiryhmän ja koulun merkitys vertaisryhmänä ja kehitystä edistävänä tekijänä on siis tämän aineiston pohjalta tärkeä. Yhden lapsen kohdalla päiväkodissa olivat hänen

tieto ja akuutti hoito lapselle. Perheelle ja tytöille ammattihenkilöstö oli sekä tuki että taakka. Äitien antama kritiikki kohdistui ammattihenkilöiden yhteistyön sujumattomuuteen ja heidän persoonallisiin ominaisuuksiinsa toimia tuen antajina.

Jos tyttöjen verkostossa olevien henkilöiden kokonaismäärää tarkastellaan, jää ainoastaan yhden tytön kohdalla henkilöiden kokonaismäärä alle 25:n, joka on keskimääräinen henkilömäärä aikuisten sosiaalisessa verkostossa. Jos tyttöjen sosiaalisen verkoston lasten määrää verrataan pohjoismaisen tutkimuksen (Langsted & Sommer 1990, 23, 31) tuloksiin, jäävät kaikkien kolmen tytön lapsileikkitovereiden määrät alle pohjoismaisen tutkimuksen tuloksen; kotona lapsileikkikavereita oli tutkimuksen mukaan 3–4 ja päiväkodissa 4–10. Tutkimukseeni osallistuneiden tyttöjen kohdalla kotona oli 0–2 lasta ja päiväkodissa 2–5 lasta.

Pohjoismaisen tutkimuksen mukaan moderni lapsi leikkii 50–150 lapsen kanssa. Tutkimieni tyttöjen lasten verkostot jäivät reilusti alle tämän määrän. On kuitenkin otettava huomioon, että kyseinen pohjoismainen tutkimus on tehty tavanomaisesti kehittyneiden lasten ihmissuhteista.

4 POHDINTA

Näkisin tekemäni tutkimuksen arvon sen käytännönläheisyydessä ja monitieteisyydessä. Sosiaalisen verkoston tutkiminen on yksi tulevaisuuden työmenetelmistä, jota tullaan enenevässä määrin käyttämään mm. lääketieteessä, psykologiassa, sosiaali- ja terveystoimessa ja opetustoimessa. Näkisin, että näillä aloilla sosiaalisen verkoston tutkiminen on juuri työväline eikä pelkästään tutkimuksen kohde. Tietoa on vielä liian vähän sairaiden ja vammaisten lasten sosiaalisten verkostojen tilasta ja siitä, miten koskettavista asioista lapsen elämässä on kysymys. Liian harvoin pysähdytään sellaisen itsestäänselvyyden eteen kuin lapsen ihmissuhteet. Kuitenkin on paljon lapsia, jotka kärsivät

yksinäisyydestä. Ehkä aihe on vanhemmille hieman arkaluontoinen, eikä arkipäivän kiireiden keskellä joudeta pohtimaan asiaa syvällisemmin. Kuitenkin ihmissuhteiden merkitys kaikenikäisten ihmisten elämänlaadulle on todistettu monin tutkimuksin. On myös todistettu, että yksinäisyys johtaa suurempaan sairastavuuteen, kuolleisuuteen ja syrjäytymiseen.

Näkisin, että sosiaalinen verkosto ja sen tarjoamat ihmissuhteet ovat ensisijaiset kaikkeen muuhun nähden. Kun ihmisellä on merkityksellisiä ja antoisia ihmissuhteita, sitä seuraavat hyvä identiteetti, sopusointuinen muu kehitys, hyvä elämänlaatu ja tyytyväisyys. Sosiaaliset, kielen ja puheen taidot opitaan yhdessä toimimalla. Eri ikäisillä ihmisillä on erilaista annettavaa toisilleen. Siksi yhteiskunnan, vanhempien ja muiden lasten kanssa toimivien tulee taata lapsille yhdenvertainen mahdollisuus olla yhteydessä toisiin ihmisiin. Mitä pienempi tai mitä riippuvaisempi lapsi on sairaudestaan tai vammastaan johtuen, sitä suurempi on aikuisten vastuu sosiaalisten kontaktien syntyamisessä ja ylläpitämisessä.

Tutkimusprosessin aikana minulle on entisestään selvinnyt sosiaalisten taitojen merkitys lapsen kehitykselle ja sosiaaliseen verkostoon vaikuttavana tekijänä. Tavanomaisesti kehittyvät lapset oppivat sosiaaliset taidot itsestään erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, mutta kehityksessään viivästyneille lapsille on sosiaalisia taitoja opetettava ja heille on järjestettävä tilanteita, joissa he voivat näitä taitoja harjoitella. Aikuisen rooli rohkaisijana ja mallin antajana myös ihmissuhteiden hoitamisessa on mielestäni tärkeä. Sosiaalinen vuorovaikutus ja sen vaatimat taidot opitaan parhaiten käytännön arkisessa vuorovaikutuksessa. Lasten psykososiaalista kuntoutusta ei tule unohtaa muiden terapioiden varjolla. Erilaiset pari- ja pienryhmäterapiatuokiot ja sopeutumisvalmennuskurssit tukisivat lapsen sosiaalista kehitystä hyvin.

Jatkotutkimushaasteina koen tärkeänä tutkia sitä, millä tavoin lasten puheen, kielen ja kommunikaation ongelmat näkyvät lasten ystävyys-suhteissa ja sosiaalisissa taidoissa. Samoin on tärkeää tutkia, millaisia ja kuinka suuria kärsimyksiä kielen, puheen ja kommunikaation ongelmat lapsille aiheuttavat. Edelleen olisi mielestäni tärkeää selvittää

sitä, millainen merkitys päivähoidon aikuisilla on lapsille. Itse olen kuvitellut heidät lapselle hyvinkin merkityksellisiksi, mutta koska tutkimukseni tulos ei tue tätä käsitystä, vaan jättää merkityksestä epäselvän kuvan, olisi jatkotutkimuksella syytä tarkentaa kuvaa asiasta.

Tutkimukseni on pienimuotoisuudestaan huolimatta pioneerityö näillä menetelmillä tämän kohderyhmän osalta. Toivonkin sen herättävän perusteellisempaa ja laajempaa mielenkiintoa ja tutkimusta lasten, ja erityisesti vähempiosaisten lasten, sosiaalisten verkostojen tutkimiseksi ja sen kautta interventioiden kehittämiseksi.

Jälkisanat

Työni tässä vaiheessa voin vain todeta eteenpäin katsoen:

”Toisessa ihmisessä on kaikki se,
mitä ihminen tarvitsee
kasvaakseen itsensä kokoiseksi,
tullakseen terveeksi,
tasapainoiseksi ja onnelliseksi.
Onnekseni olet olemassa
minua varten, ja minä sinua.”

LÄHTEET

- Alanen, L. & Bardy, M. 1990. Lapsuuden aika ja lasten paikka. Tutkimus lapsuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä. Sosiaalihuollituksen julkaisuja 12/1990. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Alanen, L. 1994. Perhelapsuus ja lasten perheys — 'perhe' lasten näkökulmasta. Teoksessa: J. Antikainen, M-L. Haataja & M. Korhonen (toim.). Näkökulmia perheeseen. Stakes. Raportteja 136. Jyväskylä: Gummerus, 15–37.
- Arajärvi, T. 1984. Yksinäinen lapsi. Teoksessa: K. Achté & K. Kuusi (toim.). Yksinäisyys. Keuruu: Otava, 57–65.
- Backenroth, G. 1991. Dövas sociala nätverk. Bakgrund och uppläggning av gruppdiskussioner för döva. Stockholms universitet. Psykologiska institutionens rapporter 63/1991.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Gothoni, R. 1990. Vanhusten sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 1990:2. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1985. Teemahaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Liikanen, P. & Sajavaara, P. 1992. Tutkimus ja sen raportointi. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Jennings, K.D., Stagg, V. & Connors, R.E. 1991. Social networks and mothers' interactions with their preschool children. *Child Development* 62(5) 966–978.
- Kumpulainen, K. 1994. Life events, social networks and mental health among elementary school-age children. A population-based study (Publications D. Medical Sciences 55). Kuopio: University of Kuopio. Department of Pediatrics. Kuopio University Hospital. Department of Child Psychiatry.
- Kumpusalo, E. 1991. Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja 8/1991. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Lahikainen, A.R. & Strandell, H. 1988. Lapsen kasvuedot Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

- Langsted, O. & Sommer, D. 1990. Lapsi-lapsi-vuorovaikutus — sosiaalinen verkosto, sosiaaliset taidot ja sosiaalinen herkkyys. *Nuorisotutkimus* 8(3) 22–32.
- Lummelahti, L. & Kaakkuriniemi, P. 1990. Erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevien lasten kuntoutuspalvelut. Rehabilitation services for children in need of special care and education. University of Jyväskylä. Research Reports from the Department of Special Education 29.
- Lummelahti, L. 1991. Kehityksen viivästyneisyydestä. Teoksessa: M. Kauppinen & M. Sarjanoja (toim.). *Eriäinen lapsi päivähoitossa*. Porvoo: WSOY, 199–218.
- Mäkelä, K. (toim.) 1992. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.
- Määttä, P. 1981. Vammaiset suuri vähemmistö. Mitä on hyvä tietää vammaisuudesta. Jyväskylä: Gummerus.
- Naapila, K. 1992. Verkot esille. Johdatus verkostoterapiaan. Helsinki: Suomen Mielenterveysseuran koulutus- ja perheterapiakeskus.
- Rauhala, U. 1987. Keski-ikäisen naisen yksinäisyys. Sosiaali- ja terveysministeriön suunnitteluosaston julkaisuja 4:1987. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Saariaho, M-L. 1993. Kehitysvammaisen lapsen perheen saama tuki ja sen vaikutus perheen arkeen. Helsinki: Kehitysvammaliitto. (Kehitysvammaliiton julkaisuja 24/1993)
- Salzinger, S., Antrobus, J. & Hammer, M. 1988. Social networks of children, adolescents, and college students. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Seikkula, J. 1994. Sosiaaliset verkostot. Ammattiauttajan voimavara kriiseissä. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Spradley, J. 1979. The ethnographic interview. USA: Holt, Rinehart and Winston.
- Suoninen, A. 1990. Televisio lasten leikeissä ja ystävyysuhteissa. *Nuorisotutkimus* 8(3) 33–37.
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Terveiden- ja sairaanhoitajan kirjasto. Helsinki: Kirjayhtymä.

ÄITIEN HAASTATTELULOMAKE

1(5)

Perhe:

1. Keitä perheeseen kuuluu (samassa taloudessa asuvien etunimet ja iät)?
2. Ovatko sisarukset koulussa/päivähoidossa? Missä?
3. Mikä on perhemuotonne? (ydinperhe, yksinhuoltajaperhe, uusperhe, muu?)
4. Kuinka asutte? (neliöt ja huoneluku / oma vai vuokrattu)
5. Asutteko kerrostalossa, omakotitalossa vai rivitalossa?
6. Asutteko kaupungissa, maalaiskunnassa vai maaseudulla?
7. Milloin muutitte tämänhetkiseen asuntoon?
8. Onko muutto vaikuttanut lapsenne ystävyssuhteisiin? Jos on, niin miten?
9. Oletteko tyytyväinen asumisolosuhteisiinne ajatellen lapsenne ystävyssuhteita?
- miksi tyytyväinen?
- miksi tyytymätön?
10. Millainen lapsenne on suhteessa toisiin lapsiin/aikuisiin? (mainitse kolme kuvailevaa piirrettä hänestä)
11. Onko lapsellanne mielestänne taitoja leikkiä toisten lasten kanssa ja ottaa yhteyttä muihin ihmisiin eri tilanteissa?
Jos taitoja ei ole, niin mitä puuttuvat taidot tai esteet ovat?
Jos taitoja on, niin millaisia ne ovat?
12. Mitä lapsenne pääasiallisesti tekee kotona ollessaan ja kenen kanssa?
13. Kenen/keiden arvioisitte olevan lapsellenne läheisin perheenjäsen?
14. Mikä on vaikuttanut siihen, että tämä suhde on tullut erityisen merkittäväksi lapsellenne? (Mitä tekevät yhdessä?)
15. Koetteko, että teillä on riittävästi voimavaroja, aikaa ja taitoa olla lapsenne kanssa?
16. Onko lapsenne mielestänne seurallinen vai vetäytykö hän mieluummin ihmisten seurasta?
17. Jos ajattelette lapsenne läheisiä ihmissuhteita (sukulaisiin, naapureihin, leikki- ja päivähoitokavereihin, jne.), luuletteko että lapsenne on tyytyväinen vai kokeeko hän itsensä yksinäiseksi?
18. Onko lapsenne koskaan toivonut, että hänellä olisi enemmän läheisiä ihmisiä (leikkikavereita tai sisaruksia)? Keitä?
19. Onko teillä itsellänne toiveita/odotuksia lapsenne leikkikavereiden, ystävien ym. suhteen? Millaisia toiveita/odotuksia?

2(5)

20. Onko mielestänne tärkeää, että lapsellanne on muitakin läheisiä ihmisiä elämässään kun vanhemmat ja mahdolliset sisarukset? Miksi on? Miksi ei? Ketkä ovat mielestänne tärkeitä?
21. Onko lapsellanne ollut jokin merkittävä ystävyysuhde tai sukulaisuussuhde, joka on päättynyt? Kuka? Missä? Miksi se päättyi? Kuinka tämä suhteen loppuminen vaikutti lapseenne? Miten se ilmeni lapsessanne?
22. Kuka perheessänne on se, joka huolehtii ja järjestelee pääasiallisesti perheen yhteyksiä naapureihin, ystäviin, sukuun, jne.?
23. Kuka perheessänne on se, joka pääasiallisesti huolehtii ja järjestelee lapsenne suhteita muihin ihmisiin?
24. Jos jollakin perheenjäsenellä on erityinen tehtävä em. asioissa, miksi se tehtävä on juuri hänellä? (Onko kysymys ajasta, seurallisuudesta vai mistä?)
25. Koettako vanhempana paineita lapsenne ystävyysuhteiden ym. ihmissuhteiden luomisen ja ylläpidon suhteen?
26. Ovatko omanne tai perheenne läheiset ihmissuhteet lähes samat kuin lapsenne läheiset ihmissuhteet? Jos ovat, niin miksi? Jos eivät, niin miksi?
27. Oletteko sitä mieltä, että lapsenne lämpimät ja läheiset ihmissuhteet ovat paljon riippuvaisia äidin ja/tai isän voimavaroista (aika, aktiivisuus)?
 - 1) täysin samaa mieltä
 - 2) jokseenkin samaa mieltä
 - 3) aivan eri mieltä
 - 4) en osaa sanoa
28. Ketkä lapset ovat lapsellenne tärkeitä päiväkodissa/koulussa (puhuu heistä)?
29. Ketkä aikuiset ovat lapsellenne tärkeitä/läheisiä päiväkodissa/koulussa (puhuu heistä)?

Suku:

1. Ketkä ovat/olivat lapsellenne läheiset tai merkitykselliset sukulaiset? (etunimi, asema suvussa, ikä, asuinpaikka)
2. Mitä nämä sukulaiset merkitsevät lapsellenne?
3. Kuinka usein lapsenne on keskimäärin yhteydessä sukulaisiin?
 - 1) päivittäin
 - 2) pari kertaa viikossa
 - 3) pari kertaa kuukaudessa
 - 4) pari kertaa vuodessa
 - 5) ei juuri lainkaan

4. Mitkä ovat sukulaisiin yhteydenpitomuodot? (mainitse kolme tavallisinta)
 - 1) puhelimitse
 - 2) kirjeitse
 - 3) käynte vierailulla
 - 4) he käyvät luonanne
 - 5) juhlat
 - 6) muu, mikä?
5. Haluatteko, että yhteydenpitoa sukulaisiin olisi
 - 1) enemmän
 - 2) on riittävästi
 - 3) vähemmän
6. Mitkä tekijät auttavat yhteydenpidossa sukulaisiin?
7. Mitkä tekijät mahdollisesti estävät yhteydenpitoa sukulaisiin?
8. Mitä muuta haluatte sanoa lapsenne suhteista sukulaisiin?

Ystävät, naapurit, harrastukset:

1. Ketkä ovat lapsellenne läheisimmät/merkityksellisimmät ihmiset (eläimet) naapurustossa? (nimi, ikä, asuinosoite)
2. Kuinka usein lapsenne on yhteydessä heihin?
 - 1) päivittäin
 - 2) pari kertaa viikossa
 - 3) pari kertaa kuukaudessa
 - 4) pari kertaa vuodessa
 - 5) harvemmin
3. Ketkä ovat lapsesi parhaimmat ystävät? (nimet, iät, asuinpaikka)
4. Kuinka usein lapsenne on yhteydessä ystäviinsä?
 - 1) päivittäin
 - 2) pari kertaa viikossa
 - 3) pari kertaa kuukaudessa
 - 4) pari kertaa vuodessa
 - 5) harvemmin

4(5)

5. Mitkä ovat tällöin yhteydenpitomuodot?
 - 1) puhelimitse
 - 2) kirjeitse
 - 3) käy vierailulla
 - 4) ystävät luonanne
 - 5) juhlat
 - 6) muu, mikä?
6. Haluaisiko lapsenne, että yhteydenpitoa ystäviin olisi
 - 1) enemmän
 - 2) on riittävästi
 - 3) vähemmän
7. Millaiseksi koet ystävyysuhteiden saatavuuden asuinalueellanne lastanne ajatellen?
 - 1) hyvä
 - 2) melko hyvä
 - 3) huono
 - 4) erittäin huonoMikä saatavuuteen vaikuttaa?
8. Mitkä tekijät/toiminnot voivat korvata lapsen ystävyysuhteita tai leikkikavereiden puutetta?
9. Onko lapsenne kohdalla tapahtunut ystävyysuhteiden korvautumista jollakin tavoin? Mitä hän tekee, kun ei ole kavereita?
10. Mitä lapsenne harrastaa ja kuinka usein?
11. Onko lapsellenne harrastuksen yhteydessä syntynyt läheisiä ystävyysuhteita? (nimi ja ikä)
12. Onko lapsenne harrastamiselle olemassa joitakin esteitä? Mitä ne ovat?

Viranomaisverkosto:

1. Keiden ammattihenkilöiden (puheterapeutti, lääkäri) kanssa lapsenne on tekemisissä?
2. Ovatko nämä henkilöt lapsellenne merkityksellisiä? (jos ovat, niin miksi?)
3. Mikä on ammattihenkilöiden tärkein anti?
 - itsellenne
 - perheellenne
 - lapsellenne
4. Kuinka tärkeänä pidätte viranomaisverkostoa sosiaalisen verkoston osana?

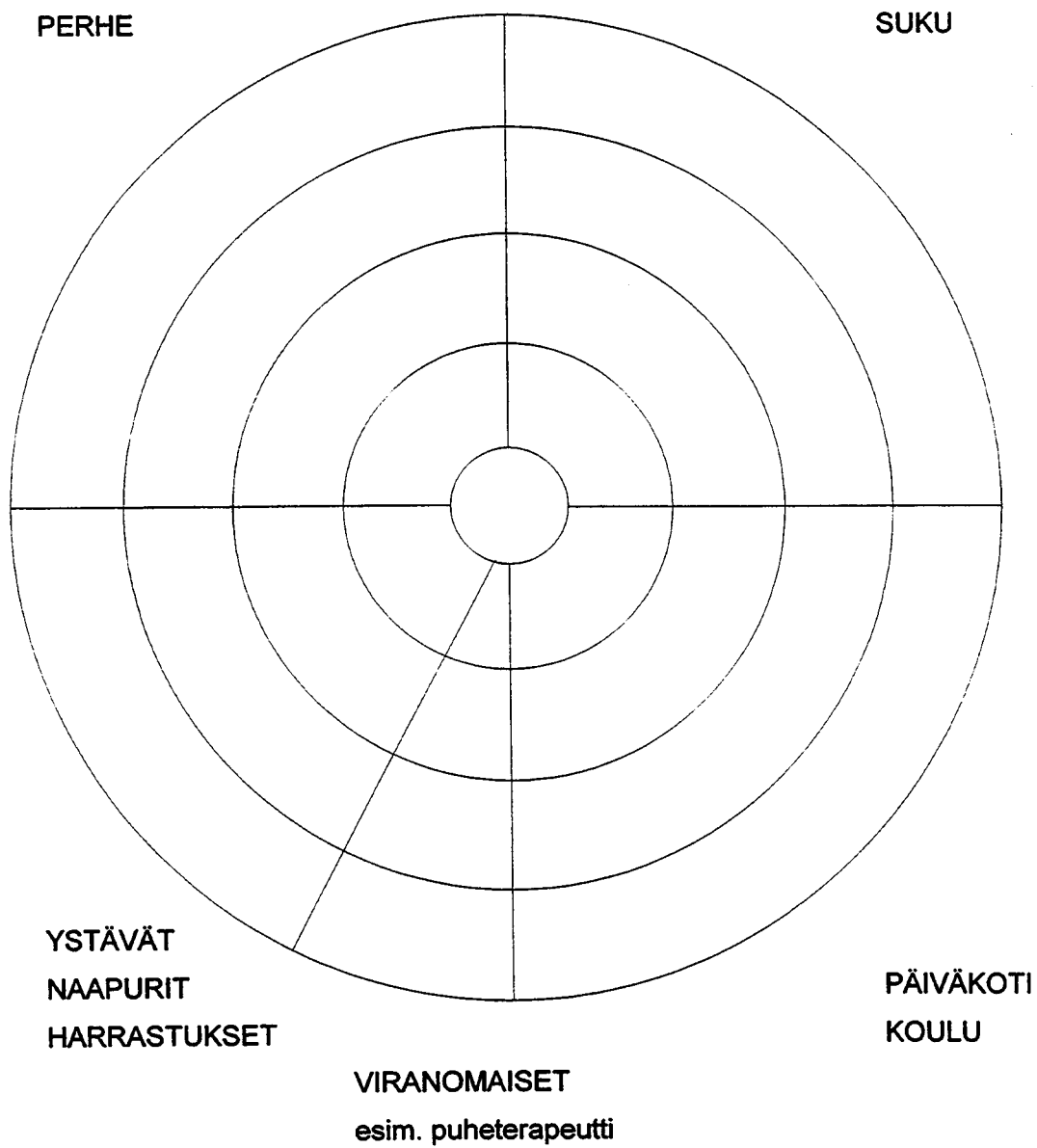
5(5)

5. Ovatko ammattihenkilöt perheellenne tuki vai taakka? Entä lapsellenne?
6. Toimivatko ammattihenkilöt yhteistyössä keskenään ja kanssanne lapsenne hyväksi?
7. Mitä muuta haluatte sanoa ammattihenkilöiden vuorovaikutuksesta lapsenne tai lapsenne vuorovaikutuksesta ammattihenkilöihin?

Taustatietoja:

1. Lapsen ikä? _____ v
2. Lapsen diagnoosi/t?
tai
kehitysviivästymän ilmeneminen?
3. Äidin ikä? _____ v
4. Isän ikä? _____ v
5. Äidin ammatti?
6. Isän ammatti?
7. Vanhempien työaika?
äiti: säännöllinen / epäsäännöllinen
isä: säännöllinen / epäsäännöllinen
8. Kuinka monta tuntia äidille jää vapaa-aikaa työajan ja työmatkojen jälkeen?
Onko vapaa-aikaa mielestänne tarpeeksi vai liian vähän puuhataksenne lapsenne kanssa?
9. Kuinka monta tuntia isälle jää vapaa-aikaa työajan ja työmatkojen jälkeen?
Onko vapaa-aikaa mielestänne tarpeeksi vai liian vähän puuhataksenne lapsenne kanssa?
10. Onko perheellänne käytettävissä?
- puhelin
- oma auto

VERKOSTOKARTTA

PÄIVÄHOITOHENKILÖSTÖN HAASTATTELURUNKO

1. Millaisessa ryhmässä tutkimukseen kuuluva tyttö on hoidossa?
2. Ketkä ovat hänen tärkeimmät ystävänsä/leikkiverinsa päivähoidon aikana?
3. Ovatko tytön parhaat kaverit tavanomaisesti kehittyneitä vai kehityksessään viivästyneitä?
4. Minkä ikäisiä nämä kaverit ovat?
5. Mitä he tekevät mieluiten yhdessä?